

51. Keskiviikkona 6 päivänä syyskuuta 1995

kello 12

Päiväjärjestys

Ilmoituksia		5) Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1994	1210
Kolmas käsittely		Kertomus 8/1995 vp	
1) Hallituksen esitys laeiksi holhouslain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta	1192	6) Hallituksen esitys laeiksi työntekijäin eläkelain 4 d §:n ja merimieseläkelain muuttamisesta	„
Hallituksen esitys 16/1995 vp Lakivaliokunnan mietintö 5/1995 vp		Hallituksen esitys 56/1995 vp	
Ainoa käsittely		7) Hallituksen esitys laiksi poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa ...	„
2) Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 1994	„	Hallituksen esitys 57/1995 vp	
Kertomus 4/1995 vp Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö 5/1995 vp		8) Hallituksen esitys laiksi Euroopan yhteisön yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanosta annetun lain 4 ja 7 §:n muuttamisesta	„
Ensimmäinen käsittely		Hallituksen esitys 58/1995 vp	
3) Hallituksen esitys laiksi kansanterveyskertomuksen antamisesta eduskunnalle	1203	9) Hallituksen esitys Autorekisterikeskuksen muuttamista osakeyhtiöksi koskeväksi lainsäädännöksi	„
Hallituksen esitys 48/1995 vp Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö 4/1995 vp		Hallituksen esitys 59/1995 vp	
Lähetekeskustelu		10) Hallituksen esitys laiksi maatalouden tuloverolain 13 §:n muuttamisesta ..	„
4) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1994	„	Hallituksen esitys 60/1995 vp	
Kertomus 7/1995 vp		11) Hallituksen esitys laiksi yritystuesta annetun lain muuttamisesta	„
		Hallituksen esitys 61/1995 vp	

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Andersson C., Aura, Dromberg, Halonen, Helle, Hurskainen, Isohookana-Asunmaa, Juurola, Kalli, Kallio, Kallis, Kankaanniemi, Karhunen, Koistinen, Koski V., Koskinen H., Krohn, Kurola, Laakso, Laitinen, Leppänen J., Luhtanen, Löf, Malm, Manninen, Mikkola, Mölsä, Nikula, Nurmi, Ojala A., Ojala O., Pietikäinen M., Pohjola T., Polvi, Puhjo, Pulliainen, Pykäläinen, Ranta-Muotio, Rauramo, Ryhänen, Räsänen, Soininvaara, Suhola, Takkula, Tiuri, Vehviläinen, Veteläinen, Viitanen ja Väistö.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Mölsä, Rauramo, Andersson C. ja Leppänen J.

Ilmoitusasia:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Laakso, Suhola ja Tiuri sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Aura, Isohookana-Asunmaa, Kallis, Koistinen, Krohn, Malm, Nikula, Ryhänen ja Vehviläinen,

tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Juurola, Kallio, Kankaanniemi, V. Koski, H. Koskinen, Kurola, Löf, Manninen, Mikkola, Nurmi, T. Pohjola, Polvi, Puhjo, Pulliainen, Ranta-Muotio, Viitanen ja Väistö sekä tämän kuun 8 päivään yksityisasioiden vuoksi ed. Laitinen.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys laeiksi holhouslain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 16/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 5/1995 vp

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 1994

Ainoa käsittely
Kertomus 4/1995 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 5/1995 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 5.

Keskustelu:

Ed. Huhtanen: Arvoisa puhemies! Eduskunnalla on käsiteltävänä Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 94, ja vaikka kyseessä on tavallaan tietynlainen historian läpi kahlaaminen, niin näihin historian vaiheisiin liittyy hyvin paljon nykypahtumia, jotka mielestäni on syytä käsitellä tarkoin.

Valtuutettujen toimintakertomuksesta valiokunnan tekemään mietintöön on helppo yhtyä niiltä osin kuin siihen on asioita kirjattu. On selvää, että Kansaneläkelaitoksen eri etuusjärjestelmiin liittyvät voiko sanoa monimutkaisuudet on syytä oikoa ja tehdä lainsäädännöstä yksinkertaisempaa ja selkeämpää. Siitä lienemme kaikki yhtä mieltä. Oli myös miellyttävää kuulla, että Kelan puolelta, lähinnä sen toimivan johdon puolelta vakuutettiin, että Kansaneläkelaitos on aktiivinen tässä työssään, on valmis yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa sellaiseen valmistelutyöhön, joka selkeyttäisi lainsäädäntöä ja etuusjärjestelmiä. Se oli myönteinen tieto.

Edelleen mietinnössä esille otettu seikka, joka liittyy parempaan koordinaatioon kuin nykyisin tapahtuu sosiaaliturvajärjestelmän osien ja myös kunnallisen palvelutuotannon kesken, oli mielestäni syytä kirjata. Mutta mietinnöstä puuttuu hyvin keskeisiä asioita, joita olemme esitelleet vastalauseessamme, ja kyseessä on keskustan eduskuntaryhmän vastalause.

On todettava, että kritiikkiä on ensinnäkin esitettävä valiokunnan nopeaan ja mielestään pintapuoliseen työskentelyyn, joka johti siihen, että aivan keskeisiä ongelmakohtia ei mietintöön tullut mukaan.

Mielestämme mietintöön olisi pitänyt sisällyttää ainakin kaksi keskeistä asiaa. Toinen liittyy Kelan rahoitukseen ja toinen nyt budjetissa esitettyyn pohjaosan eläkevähenteisyyteen. Tämäkin liittyy epäsuorasti Kelan rahoitukseen.

Kun me haluamme tuoda tämän asian esille, toteamme heti aluksi, että Kansaneläkelaitos on keskeisessä asemassa kansalaisten perusturvasta huolehdittaessa. Tämä on eräs keskeisiä havaintoja. Tämä sinällään edellyttää, että myös Kelan rahoitus on turvattu pysyvällä ja vakaalla tavalla. Katsomme, että kansaneläkevakuutuksen ja sairausvakuutuksen on myös jatkossa perustuttava ensisijaisesti työnantajien ja työntekijöiden vakuutusmaksurahoitukseen, ja korostan: ensisijaisesti.

Toinen asia, joka on ollut vilkkaassa keskustelussa, on yritysten välillisiin työvoimakustannuksiin liittyvä. Erityisesti kannamme huolta pk-yritysten toimintaedellytysten kannalta ja tähdenämme tämän asian tärkeyttä työllisyyspoliittisesti.

Olemme puheissamme kaikki yhtä mieltä, että yritysten välillisiä työvoimakustannuksia tulisi alentaa tässä vaikeassa työttömyysilanteessa, kun haemme uusia työllistämiskeinoja. Silloin syntyy myös kuva, että sosiaaliturvaan liittyvät maksut ovat keskeinen ongelma, kun välillisistä työvoimakustannuksista puhutaan. Mutta on tältäkin paikalta syytä huomauttaa, että pakolliset lakisääteiset sosiaaliturvamaksut ovat vajaa puolet välillisistä työvoimakustannuksista silloin, kun puhutaan tehtyyn työaikaan liittyvistä sosiaaliturvamaksuista ja välillisistä työvoimakustannuksista, vain alle puolet. Sen vuoksi keskustelua olisi syvennettävä ja lähdeittävä pohtimaan, mikä se muu osa välillisiä työvoimakustannuksia on ja mitä sille osalle kenties voitaisiin tehdä. Lienee kaikkien edun mukaista, että sosiaaliturvan rahoitus kuitenkin pystytään turvaamaan.

Toinen asia liittyy kansaneläkkeen pohjaosan työeläkevähenteisyyteen, joka asiana ilmoitetaan nyt budjetissa. Keskusta suhtautuu tällaisiin hankkeisiin kielteisesti, ja mielestämme tätä koskeva kannanotto olisi tullut kirjata valiokunnan mietintöön. Erityisesti kiinnitämme huomiota eläkkeensaajien asemaan ja yhdyimme niihin perusteluihin, joita Kansaneläkelaitoksen valtuutetut esittävät kertomuksessaan eli juuri tässä kertomuksessa, jota nyt käsittelemme. Luen sieltä suoran lyhyen lainauksen:

”Kelan valtuutettujen saaman tiedon mukaan valtion v. 1995 tulo- ja menoarvion valmistelussa

on ollut esillä tulevien eläkkeensaajien osalta kansaneläkkeen pohjaosan muuttaminen ansioeläkevähenteiseksi. Ansioeläke vähentäisi tai poistaisi kansaneläkkeen pohjaosan.

Mikäli pohjaosa poistetaan, kokonaiseläketurva pieneneisi ensisijaisesti keskituloisilla eläkkeensaajilla. Asia on myös periaatteellisesti hyvin suuri, ja sillä on myös vaikutuksensa kansaneläkevakuutuksen rahoitukseen.

Valtuutettujen mielestä on tärkeää, että kansaneläkkeen pohjaosa säilyy ja sitä saavat kaikki eläkkeensaajat.

Ensi vuoden tulo- ja menoarviossa ei tule puuttua tähän asiaan.” — Näin Kansaneläkelaitoksen valtuutetut vuoden 94 toimintakertomuksessaan totesivat.

On myönnettävä, että vuoden 95 budjettia valmistellessaan valtiovarainministeriö esitti pohjaosan eläkevähenteisyyttä, mutta se torjuttiin lähinnä keskustan toimesta, ja tätä ns. kielteistä uudistusta ei vuodelle 95 voitu toteuttaa. Nyt valtiovarainministeriö on tehnyt uuden yrityksen, ja hallituksen esitys budjetissa on valtiovarainministeriön esityksen mukainen.

Siihen, mitä edellä jo todettiin pohjaosan poistamisen seurauksista, voi yhtyä myös tänä syksynä. Mutta haluamme todeta edelleen, että mainitusta muutoksesta eli eläkkeiden pohjaosan eläkevähenteisyydestä seuraa ongelmia, jotka liittyvät aikakysymyksiin. Toimenpiteistä seuraa joukko lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Myös Kelan atk-ohjelmille haaste on valtava. Uskomme, että aika ei riitä huolelliseen valmisteluun eikä sen niin nopeaan toteuttamiseen kuin budjettiesityksessä on.

Mielestämme eduskunnan on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että kaavailtu kansaneläkkeen pohjaosan muuttaminen työeläkevähenteiseksi siirtäisi työkyvyttömyyseläkeratkaisujen painopisteen työeläkejärjestelmälle, jolloin myös ilmeisesti purettaisiin eläkejärjestelmien välinen neuvottelumenettely. Tällöin on vaarana, että eläkeratkaisuista tulee kirjavia, kun päätöksenteko hajautuu useille eri tahoille eikä Kelan asiantuntemusta voida enää hyödyntää.

Erityisesti minua on hämmästyttänyt poliittisen vasemmiston voiko sanoa piittaamattomuus tätä kehitystä kohtaan, koska olen ymmärtänyt, että siellä kannetaan huolta keskustan tavoin toimivista ja voiko sanoa yhdenmukaisista menettelytavoista, mitä tulee eläkkeen maksatukseen.

Edellisessä eduskunnassa vasemmistoliiton kansanedustaja Stenius-Kaukonen useasti toi

esille sen, että pohjaosaan ei tule puuttua, sen vuoksi, että puuttumisen jälkeen koko eläkevaakuutusjärjestelmän luonne muuttuu. Meiltä poistuu sellainen kansallinen vakuutusjärjestelmä, joka nykykäytännön mukaan on koettu arvokkaaksi. Tämän ideologian Vasemmistoliitto on nyt tavallaan hylkäämässä ja lähtemässä eläkkeiden yksityistämistielle ja monen kaltaiseen kirjavaan käytäntöön. Tässä suhteessa voi tuntea pettymystä vanhaan yhteistyökumppaniin.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Huuhtanen puheenvuorosaan kovasti keskittyi siihen, mitä hänen mielestään mietinnöstä puuttuu, ja niin kuin hän sanoi, käytti tilaisuutta hyväkseen alkaakseen keskustelun kansaneläkkeen pohjaosan eläkevähenteisyydestä. Minusta on aika erikoista nyt tuoda julki näitä näkökantoja, koska tarkastelemme vuoden 94 tapahtumia ja kertomusta, ja tässä keskustapuolueen vastalauseessa todellakin tämä tulevaisuuden kiperä ja vaikea kysymys on tästä tekstistä yli puolet.

Eläkevähenteisyys pohjaosassahan ei ole ihan uusi asia. Minä olen tähän asiaan itsekin henkilökohtaisesti suhtautunut aika kriittisesti, mutta vierastan sitä, että tässä keskustelussa painottuu organisaationäkökulma. Huolestuneisuuteen on minusta syytä, kun tätä ilmenee kansalaisten ja eläkeläisten toimeentulon puolella.

Haluaisin myös palauttaa mieliin sen, että vuonna 83 muistaakseni oli voimassa sellainen lakipykälä vuoden ajan, jolloin kansaneläkkeen määräytymisessä koko kansaneläkkeen osalta otettiin esimerkiksi huomioon omaisuustulot, mitä tälläkään hetkellä ei myös tässä tulevassa ajatuksessa ole sisällä. Mielestäni tämä asia on niin kesken, että tänään ei ole aihetta välttämättä käydä tähän keskusteluun, ja omasta puolestani myöhemmässä vaiheessa haluaisinkin laajentaa keskustelua omaisuustulon eikä ainoastaan eläketulon huomioon ottamiseen, jos tässä pohjaosassa lähdetään muutosten tielle.

Ed. Mölsä merkitään läsnä olevaksi.

Ed. S k i n n a r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minäkin kiinnittäisin huomiota siihen, että mikä asia täällä nyt oikein on esillä. Täällä on esillä Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen kertomus vuodelta 94, jolloin äskeinen pu-

heenvuoron käyttäjä eli ed. Huuhtanen oli tämän maan sosiaali- ja terveysministerinä.

Kansaneläkelain 54 §:n mukaan, joka ilmenee kertomuksen sivulta 6: "Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen tulee valvoa eläkelaitoksen hallintoa ja toimintaa, vahvistaa eläkelaitoksen tilinpäätös ja päättää vastuuvapauden myöntämisestä hallitukselle ja lisätylle hallitukselle." Tämä asia on nyt täällä esillä. Tämä usein unohtuu myös valtuutetuilta, joille tämä lähetetään tiedoksi, kuten ed. Huuhtanen tästä ponnesta voi havaita. Hän on nyt valtuutettujen puheenjohtaja eli hänelle lähetetään tämä nyt tiedoksi. Hän voi ottaa valtuutettujen kokouksessa vaikka tämän vastalauseen oman kokouksensa käsittelyn pohjaksi ja edetä sillä tavoin. Mutta olennaistahan tässä on se, millä tavoin Kansaneläkelaitoksessa käytetään ne noin 55 miljardia markkaa eli enemmän kuin valtion sosiaali- ja terveysluokan budjetti, millä tavoin 5 000 kokopäivätoimista ihmistä siellä tekee työtään, mikä heidän asemansa on. Se on valtuutettujen tehtävä.

Tätä täällä pitäisi miettiä, koska tämä on eduskunnan laitos eikä sitten keskittyä yksistään siihen, mikä usein valiokunnassakin toki on ongelma, että ruvetaan keskustelemaan siitä, mitä pitäisi tehdä tulevaisuudessa. Kansaneläkelaitos on toimeenpanoelin. Sen pitää noudattaa eduskunnan säätämiä lakeja ja mahdollisimman hyvin tehdä eläkepäätöksiä, sairausvakuutuspäätöksiä ja työttömyysturvapäätöksiä niin, että kansalaiset saavat oikeutta. Valtuutettujen tehtävänä on valvoa, että näin tapahtuu. Minusta valtuutettujen, ja myös täällä eduskunnassa näitten asiointien käsittelyn yhteydessä pitäisi keskittyä tähän, koska hyvin paljon tyytymättömyyttä on myös kansalaisten keskuudessa Kansaneläkelaitoksen toimintaan.

Ed. K e m p p a i n e n : Arvoisa puhemies! (Ed. Gustafsson: Asiaa vai politiikkaa?) — Se nähdään!

Tämä ed. Skinnarin ja Vehkaojan esille nostama kysymyksen tässä valossa on kyllä minusta aika naiivi pelkästään jäädä tähän. (Ed. Skinnari: Se on juridisesti tärkeä!) — Kyllä juridisesti on näin, mutta se, mikä vaikuttaa Kansaneläkelaitoksen toimintaan, vaikuttaa myös muuta kautta kuin eduskunnan valitsemien valtuutettujen kautta sen tekniseen suoritukseen. (Ed. Skinnari: Puhuja on valtuutettu!) — En ole valtuutettu, vaan olen lainsäätävä, ja Kelan toimintaan vaikuttavat erittäin merkittävästi ne lakimuutokset, budjettipäätökset ja linjanvedot, joita ollaan te-

kemässä. — Aivan niin kuin ed. Törnqvist totesi, tämä ed. Skinnarin esille ottama näkökohta on aivan liian kapea.

Viimeisen vaalikauden aikana Kansaneläkelaitos organisaationa nimenomaan kehittyi erittäin paljon perusturvalaitoksena. Tämä on osittain vastaus myös tähän kysymykseen. Sen suoriutuskyky parani. Sen hoitamien asioiden määrä lisääntyi sen takia, että toteutettiin johdonmukaisesti yhden luukun periaatetta. (Ed. Bryggare: Pääjohtaja on vaihtunut!) — Sekin voi olla yksi näkökohta, mutta luulisin, että sen vaikutukset olivat täysin poliittisia, joista nyt kielletään keskustelemasta. Ainakin minun kuvani siitä oli, että jos oli ajojahtia tai jotakin arvostelua, se kohdistui henkilöihin ja vielä vähemmän organisaatioon saati sitten lainsäädäntöön, mistä keskustelu käytiin. Nyt tilanne varmasti on siltä osin keskustelussa parantunut. — Kun toteutettiin yhden luukun periaatetta, niin sekä taloudellisuus parani, valtion tai ministeriön kautta Kelan hallinnointavuus parani ja ennen kaikkea sosiaaliturvan tilkkutäkkimäisyys, rikkonaisuus, tuli näkyviin. Nythän me näemme, minkälaista se kaikkinensa on ollut, mutta ennen kaikkea sehän paransi kansalaisen mahdollisuuksia saada palveluja.

Toinen kehitysuonne, joka tapahtui neljän vuoden aikana, aivan niin kuin viime kertomusvuodenkin aikana, oli se, että Kelasta kehittyi johtava EU-sosiaalilaitos Suomessa. On toki muitakin, jotka tätä tehtävää hoitavat, mutta se oli siihen paras, kykenevin ja tehokkain, sillä on osaava henkilökunta, sillä on valtakunnallinen suuri atk-järjestelmä, tehokkain järjestelmä ja kattavin toimipaikkaverkko. Kun tässä annan kiitosta Kelalle, en ollenkaan kiistä, etteikö sen sisällä olisi vanhakantaisuutta, ummehtuneisuutta tai vanhoja toimintamuotoja, joita pitää koko ajan parantaa.

Mutta joka tapauksessa sen politiikan seurausena, jota viime hallituskaudella noudatettiin, tuli perusturvalaitos, moderni eurooppalainen, kansalaisia palveleva laitos. Mutta siksi, mikä yhteys on politiikkaan, on nyt se uhka, joka on olemassa tulevien säästöpäätösten edessä. Valtuutettujen puheenjohtaja Huuhtanen otti jo asioita esille ja aion niitä itsekin lyhyesti kommentoida.

Kansaneläkkeen pohjaosan työeläkevähentäisyys ei ole pelkkä säästö, 400 miljoonaa markkaa. Se olisi saatu keveästi muualtakin, jos olisi haluttu. Joillakin oli isompi tarkoitus, jossa vedettiin ilmeisesti perusturvan puolustajia vasem-

mistoliirossa ja vihreissä, mistä on ollut puhetta, pahasti retkuun.

Tässä on monta periaatekysymystä, jotka tulisi ottaa päätöksessä huomioitavaksi. Ensinnäkin yksi on jo se, että kun Kela on valmistautunut päätöstä toimeenpanemaan, osoittautuu, että säästö ei olekaan se kaavailtu 400 miljoonaa markkaa, vaan 600 miljoonaa markkaa, ja sitten toivotetaan eläkeläisille, että eläkeläiset selviävät ilman leikkausta. Keneltä tämä 600 miljoonaa markkaa otetaan? Ei minulla ole tietoa nyt, koska en tiedä, miten se käytännössä toteutetaan, mutta toivottavasti tämä syksy paljastaa sen, kun sanotaan, että ei oteta nykyisistä eläkkeistä vaan vasta tulevista.

Mutta periaatteellisesti tämä on myös, sano taanko, vaikeampi kysymys siinä suhteessa, että kansanvakuutuksen pohja repäistään eläkepolitiikasta kokonaan pois. Ne, jotka ovat maksaneet vuosia, ikänsä kansaneläkemaksua, eivät saa penniäkään takaisin. Suuri osa heistä onkin suurituloisia eläkeläisiä, mutta periaate on väärä. Kyllä heille kuuluisi jotain, kun he toisaalta ovat arvostelleet tähän asti, että he ovat maksaneet suhteessa enemmän kansaneläkemaksua kuin ovat saaneet. Jos se pyyhkäistään kokonaan pois, niin toki se on jo vakuutusperiaatteen mukaisesti täysin väärin.

Säästö kohdistuu keski- ja pienituloisiin eläkeläisiin suurempana, koska korkeat työeläkkeet kompensoivat tätä maksua. Tässä katoaa Kansaneläkelaitoksen yhteydenpito suureen väestöryhmään, eläkeläisiin, joiden muista tukimuodoista, asumistuesta, asumislisistä, hoitotuesta jne. suurin osa toteutetaan Kelan kautta. Siitä tulee organisatorinen sotku, kuten valtuutettujen puheenjohtaja jo totesi. Mutta ennen kaikkea tässä romutetaan pohjoismaisen hyvinvoinnin pilari, jolloin jokainen kansalainen, myös jokainen joka on jo maksanut tai ei ole onnistunut saamaan sellaista tuloa, josta olisi maksanut kansaneläkemaksua, jää turvasta paitsi. Tai oikeastaan toista kautta tulee kansanvakuutuksen periaate romutettua siinä, että sairausvakuutuksen minimipäiväraha poistetaan. Kansanvakuutuksen periaate romuttuu toista kautta.

Erityisesti kyllä kysyn vasemmistolion mieli-pidettä. Elävästi muistan ed. Stenius-Kaukosen täällä puolustaneen tätä periaatetta. Viime eduskuntakaudellahan näihin periaatteisiin ei kajottu osin sen herkan ja terävän kritiikin johdosta, ja varmasti myös siksi, että keskusta on myös sitoutunut kansanvakuutuksen periaatteeseen, poh-

joismaiseen hyvinvoinnin malliin ja että säästöt voitiin ja pystyttiin tekemään muualta. Voitaisiin se tehdä yhtä hyvin nytkin. Tämä on toinen keskeinen periaate. On kyllä turha tulla sanomaan vuoden tai kahden päästä, että emme tienneet mitä teimme.

Eta-jäsenyyttä hakiessa, EU-jäsenyyttä hakiessa, olemme kilvan kiittäneet suomalaista solidaarisuutta ja yhteisvastuuta siitä, että me kannamme jokaisesta Suomessa asuvasta huolen. Se periaate, jota tässä ollaan tekemässä, on jakamassa kansaa rajusti kahtia. Valitettavasti se kahtiajako tapahtuu sellaisesta kohdasta, jossa protestit jäävät valitettavan pieniksi. Ei valitettavasti ole niin paljon sanoja tai organisaatioita, jotka kykenisivät sanomaan. Kun tupoa alettiin ratkaista, niin veto-oikeutena oli, päästäänkö siivoamaan paperitehtaita ja kuka pääsee näitä ratkaisemaan. Nyt ollaan tekemässä näin isoja periaatekysymyksiä, eivätkä ole isot etujärjestöt älähtämässä. Eivät ilmeisesti ole, kun se ei ole heidän etujen mukaista. Mutta tämä on suomalaisen yhteisvastuun periaatteen vastaista erittäin rajusti.

Yksi myönteisyys, jota budjettia esitellessään hallitus on saanut sanoa, on, että eläkeläisten eläkkeisiin ei puututa. Se oli vähän sama kuin että lisäbudjetissa lapsilisiin puututtiin vähän. Mutta tässäkin hallitus noudattaa sellaista periaatetta, että se ottaa heikoimmilta. Indeksitarikstuksia ei tehdä vammaisten tai eläkeläisten hoitotukiin. Kun se muille tehdään, niin onko tämä oikeudenmukaista? Ei ole lähetystöä kiipeämässä eduskunnan portaita ja sanomassa, että tehdään yleislakko, kun vammaisilta tai lapsilta jätetään indeksitarkistus tekemättä tai avohoitoa tukenut eläkeläisten vammaisuusasteeseen perustuva indeksitarkistus jää tekemättä. Voidaan ajatella, että se on vain muutamia kympejä, mutta heidän tuloissaan ja heidän mahdolluuksissaan selvitä se on iso tekijä.

Kun hallitusohjelmaa tehtiin, myös yksi keskeinen periaate, josta päätettiin, mikä sekin kummastuttaa, oli nimittäin se, että edellisellä hallituskaudella tehty sairausvakuutusrahaston ja kansaneläkerahaston keskinäinen yhteiskäyttö tullaan estämään. Mielestäni järkevämpää säästökohdetta ei ollut kuin se oli. Oliko se nyt, en ehtinyt tarkistaa puhujakorokkeelle noustessa, lentokoneeni oli sumun takia myöhässä ...

P u h e m i e s (koputtaa): Ed. Kemppainen, tässä onkin käsittelyssä kertomus vuodelta 1994, johon ...

P u h u j a: Kyllä, mutta kun nimenomaan kertomusvuonna tehtiin tämä päätös, jolla hyväksyttiin yhteiskäyttö ja nyt se ollaan poistamassa, niin minusta mikään ei kuulu sen paremmin tähän keskusteluun kuin tämä asia.

P u h e m i e s: Kehotan silti entistä enemmän keskittymään keskustelussa tähän kertomukseen.

P u h u j a: Kyllä! Eikös Kansaneläkelaitos ole eduskunnan laitos, ja sitä koskevia ratkaisuja, joita on tehty viime eduskuntakaudella, ollaan tekemässä myös ...

P u h e m i e s (koputtaa): Puhemiehen kanssa ei väitellä!

P u h u j a: Selvä! Totean vain omalta puoleltani, että minusta se on merkittävä ratkaisu ja sillä olisi tehty säästöä puoli miljardia markkaa. Nyt se säästö estetään, ja minusta se on aika huonoa politiikkaa.

Kun arvostelin nimenomaan tulevia Kansaneläkelaitoksen hallinnolliseen käytäntöön liittyviä ratkaisuja, jotka vaikuttavat kansalaisten elämään tällä tavalla kuin olen yrittänyt kertoa, niin minua kummastuttaa, miksi hallitus ei ole ottanut näitä näkökohtia esiin. Kyllä minä ymmärrän, että joku teknokraatti Lipponen tai Viinanen ei näitä asioita tunne tai ei viitsi paneutua, mutta olen kuvitellut, että meidän sosiaali- ja terveysministerimme ovat ainakin sosiaalipoliittikkaa periaatteessa tuntevia ihmisiä. Aina yksityiskohtiin ei heiltäkään löydy vastausta, mutta tällaiset näkökohdat olisi pakko ollut ottaa huomioon.

Toivon, että tämä keskustelu syksyn aikana eduskunta paitsi keskittyy periaatekysymyksiin — tietysti se keskittyy siihen määrään, mitä itse kultakin leikataan — myös näiden leikkausten vaikutuksiin Kansaneläkelaitokseen organisaationa, perusturvalaitoksena. Seuraukset ovat tämän tyyliä kuin esitän, eikä pidä sitten sanoa jälkikäteen, että emme tienneet.

Onko meidän tapamme sitten oikea esittää nämä asiat? Onko meidän lupa kärjistää tai millä tavalla lupa esiintyä? Se on taas tyylikysymys. Monesti sanotaan, että me kärjistämme ja lioitteleimme. Mutta jos nämä asiat eivät mene perille, niin täytyy käyttää sitä kieltä, jolla esimerkiksi kansanedustajalle näistä asioista kerrotaan. Meidän olemme välittäjiä täällä. Tämä huoli tulee monesta suusta sekä Kansaneläkelaitoksen sisäl-

tä että Kansaneläkelaitoksen asiakkailta. Toivon mukaan eduskunta ei tee typeryyksiä Kansaneläkelaitosta käsiteltäessä.

Ed. Rauramo merkitään läsnä olevaksi.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä minusta ed. Kemppaisen puheenvuoro ansaitsee hieman selventämistä. Hän sanoi, että kansaneläkkeen pohjaosan poisto tai eläkevähenteiseksi tekeminen vaatisi 400—600 miljoonaa markkaa. Minusta kannattaa muistaa kuitenkin, että niille, jotka ovat nyt eläkkeellä, tämä muutos merkitsisi 80:tä miljoonaa, josta siitäkkin korvautuisi 30 miljoonaa markkaa työeläkkeiden lisäyksinä, jolloin keskustelun kohteeksi jäisivät 50 miljoonaa markkaa ja ne ihmiset, jotka kärsisivät tästä menetyksestä.

Tähän on antanut sosiaali- ja terveysministeri Mönkäre jo oman vastauksensa todetessaan, että kenenkään eläkkeellä olevan markkamääräinen eläke ei pienene, joten koko puheenvuoro, minä ed. Kemppainen piti, ei pidä tavallaan kauhuksena paikkaansa ollenkaan niiden osalta, jotka ovat jo eläkkeellä, vaan hän tarkoitti puheenvuorollaan tulevaa aikaa ja niitä henkilöitä, jotka joskus lähivuosina tulevat eläkkeelle, ja nämä minusta pitää pitää erillään.

Toinen asia, joka minua ihmetyttää keskustapuolueen edustajien ryntäyksessä, on se, että he nyt puhuvat pohjaosan tulevaisuudesta näin valtavasti, mutta esimerkiksi eivät ole sivulauseessaakaan maininneet kuntoutuksen psykoterapian lopettamisongelmaa, joka on todellinen vaikeus tänä vuonna Kansaneläkelaitoksen puolella, koska psykoterapiakuntoutusta on jouduttu epäämään ja annettu määräys, että loppuvuoden aikana yhtään uutta harkinnanvaraista psykoterapiakuntoutusta ei enää toimeenpanna. Joten näitä on muitakin ...

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. C. Andersson merkitään läsnä olevaksi.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vehkaojan viittaus psykoterapiaan on kyllä täysin allekirjoittaneen puheenvuoron vastauspuheenvuoroon kuulumatonta enkä pysty itse siihen paneutumaan.

Mutta pohjaosasta sanoisin sen verran, että se, kuten jo ed. Huuhtanen sanoi, on vielä isompi periaatekysymys, koska tämä saattaa eläkkeellepyrkijät, eläkkeenhakijat, eläketilanteessa olevat täysin eriarvoiseen asemaan. Tässä pitäisi kyllä olla jo perustuslaillista tarkastelua, koska se yhtenäisyys, joka Kelan johdolla on eläkekäytännössä saatu, että alle kymmenen tapausta on ristiriitaisia eri järjestelmien välillä, täysin hajoaa tämän päätöksen seurauksena. Siihen pitäisi keskittyä enemmän.

Sitten pohjaosaleikkauksien säästövaikutus. Minähän sanoinkin, että en tiedä vaikutusta, mutta Kela toimeenpanevana elimenä sanoo, että 600 miljoonaa tulee säästöä. En minä tiedä, keneltä se lähtee. Tiedän, että jos säästö ei nykyisiin eläkkeisiin vaikuta, se ei voi olla tietysti niin suuri. Mutta on mielenkiintoista nähdä, mistä se säästö hallituksen periaatepäätöksen mukaisesti revitään. Minusta se keskustelu ei kuulu tähän, koska se ei vaikuta Kelan organisaatioon.

Keskustelun ydin on se, että pohjaosan eläkevähenteisyys vie kansanvakuutuksen periaatteen pois.

Ed. T i u s a n e n : Arvoisa puhemies! Sen tyyppinen keskustelu, jota nyt täällä on käyty ja joka lähtee kauhukuvan maalaamisesta, on ensinnäkin epärealistinen ja toisaalta hyvin vahingollinen. Ja kenelle? Ennen muuta niille ihmisille, joilla on vähän, joilla on muutenkin raskasta. Se minkä takia se on heitä kohtaan nimenomaan epäoikeudenmukainen, on se, että kun luodaan sellaista kuvaa, että kaikki on menetetty, niin myös siihen optimismiin, mitä tässä maassa tarvitaan, jää yhä vähemmän mahdollisuuksia ja sitä on aina vähemmän.

Mitä tulee vasemmistoliiton rooliin, niin hallitusneuvotteluissa me toki kamppailimme Kelan rahoitusjärjestelmän säilyttämisen puolesta ja jäimme valitettavasti yksin. Mutta edelleen sitovat meidän ohjelmamme ja ajatuksemme meitä vasemmistoliiton kansanedustajia siihen, että puolustamme pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa, mihin aikaisemmat edustajat viittasivat. Miten se käy käytännössä, palatkaamme siihen.

Nyt käsittelemme Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomusta vuodelta 1994. Jo tuon vuoden aikana Kelan toiminta edellisen hallituksen ja eduskunnan alaisuudessa tuotti sen, mikä täällä jo kerran mainittiin, eli tilanteen, jossa valtakunnan eräs kaikkein tärkeimpiä asioita, kuntoutus — niiden sekä fyysisten että psyykkisten voimavarojen ylläpitäminen, mitä

me tässä valtakunnassa tarvitsemme — on vaikeutunut, kärsinyt. Kuntoutus on vaikeutunut jo useamman vuoden aikana, ei vain 1994 vaan jo aikaisemmin. Vuosina 1993 ja 1994 se on tullut erityisesti ilmi ja samoin kuluvan vuoden aikana, kun psyykkinen kuntoutus on joutunut erityisiin ongelmiin eli 1. elokuuta jälkeen ei ole enää uusia harkinnanvaraisia psyykkisen kuntoutuksen jaksoja hyväksytty.

Toinen asia, johon haluaisin viitata ja joka liittyy kuluneen vuoden Kelan toimintaan ja myös muutamaan aikaisempaankin vuoteen, on se, että Kansaneläkelaitos on omissa menoissaan nimenomaan säästänyt lääkekorvausten yhteydessä. Eli lääkekorvausten lukumäärä on vuoden 1994 aikana nimenomaan laskenut ja laskee edelleenkin. Ja, arvoisat edustajat, arvoisa puhemies, tämä johtaa siihen ja on jo johtanut esimerkiksi 1994 vuoden aikana, että lääkäreillä ei ole mahdollisuutta enää hoitaa tiettyjä hyvin tärkeitä sairausryhmiä, koska lääkkeet ovat potilaille niin kalliita. Tämä asia mielestäni vaatii erityistä painottamista ja panostamista meidän kaikkien, myös tietysti valtuutettujen toimesta.

Toteaisinkin tähän, että Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen vastuu on Kelan toiminnasta ehkä ollut liian muodollista. Tiedän, että varsin moni on yksityisesti, henkilökohtaisesti, toiminut hyvinkin tärkeissä asioissa, auttanut yksityisiä henkilöitä, yksityisiä kansalaisia, mutta tässä yhdyin niihin mielipiteisiin, että valtuutettujen itsensä mutta nimenomaan myös eduskunnan, tämän suuren salin, pitäisi tässä asiassa nimenomaan tuntea suurempaa vastuuta.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta tällainen kauhukuvien maalailu, mitä edustajat Tiisanen ja Vehkaoja harjoittivat puhuen kuntoutuksen ja lääkekorvausten romuttumisesta, ei kuuluisi tähän, vaan pitäisi keskustella Kelasta organisaationa ja sen hallinnosta.

Jos esimerkiksi jatketaan tätä kuntoutuskeskustelua, niin voisi katsoa, minkä verran Kela on vastannut kuntoutuksesta liikevaihtoonsa verrattuna ja työeläkejärjestelmä, jolla on massiiviset varat siihen, niin voisi keskustelu olla paljon hedelmällisempää.

Nimenomaan haluaisin itse korostaa, että minä en puheenvuorossani pienimmälläkään tavalla yrittänyt pelotella kansalaisia. Budjettipuheissa kerrotaan, mikä vaikutus leikkauksilla on yksittäisen kansalaisen asemaan. Onko se sitten kauhukuvamaalausta? Jos te ette muuten osaa

opposition kritiikkiin vastata, niin se on aika köyhää. Nimenomaan nyt pitäisi keskittyä siihen, miten Kela organisaationa ja perusturvalaitoksena pärjää näiden tulevien linjausten takia.

Ed. H u u h t a n e n : Arvoisa puhemies! Puheenvuoroni on vastaus erityisesti sosiaali- ja terveysvaliokunnan puheenjohtajan ja sen jäsenen ed. Vehkaojan puheenvuoroihin.

Jos lähdemme siitä, että Kelan valtuutettujen tehtävä on niin ahdas, kuin sosiaali- ja terveysvaliokunnan puheenjohtaja esitti, puhumme lähinnä tilintarkastajatehtävistä. Onneksi valtuutetut eivät ole tyytyneet tilintarkastajatehtäviin vaan ovat toiminnassaan tuoneet esille sellaisia lausumia, joihin minä tukeuduin koko puheenvuoroni ajan. Se teksti on tästä kirjasta, mitä minä luin, ja siitä syntyneitä ajankohtaismietiskelyjä puheenvuorossani käsittelem.

Toistan, että Kelan valtuutetut, kun he toimivat koko eduskunnan puolesta tarkastustoimintatehtävässään, ovat ottaneet laajemman näkökulman Kansaneläkelaitoksen toimintaan liittyvissä asioissa; se on ollut myönteistä. Valtuutetut ovat kautta aikojen antaneet, niin kuin kertomuksesta näkyy paitsi tarkastuslausumia myöskin muita lausumia ja kannanottoja. Olisin odottanut aivan erilaista vastaanottoa kuin sitä, mitä täällä esitettiin; näitten muitten lausumien käsittelyä tai niitten pohdiskelua, jota täällä pitäisi harrastaa paljon enemmän kuin pelkästään nippeleihin ja nappeleihin meneviä asioita. Tähän ymmärsin valiokunnan puheenjohtajankin viittaavan.

Valtuutettujen valvontaroolin tulee olla huomattavasti laajempi, ja tässä roolissa sen tulee herättää keskustelua muun muassa täällä eduskunnassa siitä, mihin ollaan menossa ja minkä kokemusten pohjalta; ne ovat näissä toimintakertomuksissa olevia asioita. Tämä oli se ajatuskulkukku, johon perustin puheenvuoroni.

Eriytyinen huoli valtuutetuilla tulee olla Kelan rahoituksesta. Meillä on riittävästi esimerkkejä siitä, mitä tapahtuu, kun valvontatehtävä epäonnistuu. Tiedämme yleisen keskustelun pankki-valvontaan liittyvistä ongelmista. Sosiaali- ja terveysministeriötä on syytetty myös vakuutusvalvontaan liittyvistä epäkohdista, ja aina on kyse siitä, että ollaan liikkeellä liian myöhään. Sen vuoksi käytin puheenvuoron, jossa toivoin, että joskus oltaisiin riittävän ajoissa liikkeellä ja annettaisiin ymmärrettävällä tavalla myöskin muille kuin valtuutetuille eduskuntasalissa ns. käytännön tietoa siitä, mihin ollaan menossa.

Ed. Vehkaoja sanoi, että eläke ei pienene nyt jo eläkkeellä olevilla tämän ratkaisun myötä. Minä tulen seuraamaan tätä hyvin aktiivisesti nyt syksyn aikana. Tämä oli hyvin kova sanonta, ja tähän tullaan puuttumaan, jos asia ei ole näin. Mutta en pysty sanomaan se enempää, koska ei ole ollut käsiteltävänä mitään faktaa hallituksen esityksen muodossa.

Mitä tulee taas psykoterapiakuntoutukseen, siihen on olemassa vain yksi lääke, hallituksen ja tietyt ministeriön aloitteellisenä tulee jo lisätalousarvioon esittää lisää rahaa, jotta psykoterapiakuntoutusta voidaan toteuttaa. Kelassa on joka ikinen penni, joka sille on käyttöön annettu, menossa kuntoutustoimintaan, myös psykoterapiakuntoutukseen. Siellä ei voida ylittää tätä markkamäärää, ei yhdelläkään markalla, koska se olisi taas Kelan toimivalta johdolta väärä toimenpide. Siitä vaan hallituspuolueitten edustajat nyt lobbaamaan ministereitä, että sieltä syntyisi mahdollisimman pian esitys lisätalousarvioon rahan lisäämiseksi.

Olen samaa mieltä, että tällä alueella tarvitaan kuntoutusta. Siihen on monia syitä. Tämä aika johtaa vääjäämättä palvelujen ja kuntoutuksen tarpeeseen. Toinen ilmiö, joka on erityisesti budjetin luettuaamme havaittavissa, on, että julkisella puolella kunnallinen palvelutoiminta tulee väkisin tilanteeseen, jossa tätä kuntoutusta sen voimavaroin ei kyetä antamaan ja kustannukset vyöryvät Kelalle ja potilaille. Tämä on se kehityskulku, johon hallituksen esitys vuoden 96 talousarvioksi johtaa.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Huuhtanen totesi, että Kansaneläkelaitoksen valtuutetut ovat pyrkineet näkemään tehtävänsä aikaisempaa laajemmasta näkökulmasta, enkä sitä yhtään ihmettelekään. Toisaalta voidaan sanoa, että valtuutettujen näkökulma on kuitenkin perinteisesti ollut suppeampi kuin mitä eduskunta voi näkökulmakseen ottaa. Kelan valtuutettujen näkökulmana siellä toimissaan aika paljon on ymmärtää sen talon tapoja ja näkemyksiä. Mutta sitten kun siirrytään tänne eduskunnan puolelle, niin joudutaan väkisin soveltamaan siellä kuultua ja nähtyä vielä laajempiin puitteisiin. Näkisinkin, että nämä monet täällä esitetyt kysymykset tulevat väkisin lainvalmistelun yhteydessä täällä esille ja me pääsemme keskustelemaan kaikista ed. Huuhtasenkin esille tuomista kysymyksistä ja siinä yhteydessä sovittamaan Kela-näkökulmaa laajempiin yhteyksiin.

Haluan lopuksi korostaa sitä, että kun mainitsin eläkkeellä jo olevien tulevasta tilanteesta, niin siteerasin nimenomaan ministeri Mönkäreen sanomaa siitä, että jo eläkkeellä olevien eläkkeet eivät ainakaan markkamääräisesti kansaneläkeuudistuksen johdosta muutu.

Ed. S k i n n a r i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ei tämä valvontatehtävä ole suinkaan vähäinen. Jos ajatellaan korvausoikeudenkäyntejä pankkien osalta, niin ne pankit ovat paljon pienempiä kuin 55 miljardin markan Kansaneläkelaitos ja sen rahojen valvonta. Kela-historiaan osoittaa sen, että myös siellä on syntynyt valtuutetuille korvausvelvollisuus. Nyt kun Kansaneläkelaitoksen tehtävät ovat lisääntyneet ja sen kautta kulkeva rahamäärä on kasvanut, niin valvontatehtävä mielestäni korostuu. Sen takia olen puheenjohtajana halunnut sekä valio-kunnassa että myös täällä korostaa sitä, että valtuutetut ensisijaisesti hoitaisivat tätä. Minäkin olen itse ollut valtuutettuna silloin, kun oli hyvin voimakas pääjohtaja, jolloin valtuutetut olivat lähinnä pääjohtaja Pajulan neuvottelukunta. Siinä valvontatehtävä unohtui ja me keskityimme juuri antamaan neuvoja itsellemme kansanedustajina, mitä meidän pitäisi tehdä, ja unohtimme sen hyvin monesti, mikä on meidän varsinainen tehtävämme. Tämä saattaa johtaa myös siihen, että valtuutetut joutuvat, niin kuin ovat tehneet, ehdottamaan lakiin muutoksia, jos se johtaa kansalaisen kannalta kohtuuttomuuksiin.

Muistan yhden asian, jossa valtuutetut yrittivät puuttua Kansaneläkelaitoksen käytäntöön, kun vitamiinien ja hivenaineiden korvauskäytäntö muuttui ilman, että laki muuttui. Mutta eivät valtuutetut siihen pystyneet ainakaan 80-luvulla. Toivon, että uudet valtuutetut pystyisivät siihen, että voisivat tätä käytäntöä muuttaa, koska laki ei ole muuttunut, jotta siinäkin tapahtuisi oikeudenmukainen korvauskäytäntö. On monia muita tällaisia tapauksia, joissa valtuutetut voisivat tehdä varsinaista tehtävänsä ja kansanedustajina varmasti täällä tuoda esille niitä näkökulmia, jotka varmasti, niin kuin täällä todettiin, budjettilakien yhteydessä tulevat esille, jolloin näihin kysymyksiin voidaan palata. Ne asiat, jotka edustajat Huuhtanen ja Kemppainen täällä ovat ottaneet esille, ovat kyllä ihan huomion arvoisia.

Sosiaali- ja terveysministeri M ö n k ä r e : Arvoisa puhemies! Tässähän käytiin ihan rakentava keskustelu Kelan tulevaisuudesta. Sehän on eduskunnan käsissä ja ministeriölläkin siinä var-

masti oma roolinsa on ja ehkä voimme Kelan valtuutettujen ja Kelan valtuutettujen puheenjohtajan kanssa tätä asiaa yhdessä eteenpäin miettiä.

Mutta kun on esitetty arvio, että edessä olevat budjettilait ja suunnitellut säästötoimenpiteet vaikuttaisivat olennaisesti Kelan asemaan, niin minusta se kysymys on aika epäolennainen; en usko sitä oikeastaan todeksi miltei osin.

Tulemme palaamaan tämän syksyn aikana budjetin lähetekeskustelussa useitten lakien yksityiskohtaisessa käsittelyssä kaikkiin näihin vaikeisiin asioihin, jotka olette täällä nostaneet esille. Meillä tulee olemaan aikaa vaihtaa mielipiteitä niistä.

Totean ihan lyhyesti tässä vaiheessa, että kansaneläkeuudistus on hallitusohjelmassa ja me tulemme sen toteuttamaan. Nyt meillä alkaa olla sisällöstä jonkinlainen käsitys. Sitä kautta pohjaosan poistamisesta alkavista kansaneläkkeistä tietystä tulotasosta ylöspäin kertyy 95 miljoonaa markkaa säästöä. Nyt maksussa olevien eläkkeitten osalta ensi vuoden alusta alkaen säästötoimenpiteistä kertyy 305 miljoonaa markkaa. Tuo säästö toteutetaan sillä tavalla, että kenenkään nyt eläkettä saavan eläke ei markkamäärältään pienene. Tämän mahdollistaa se Puron paketti, joka syntyi toukokuussa työmarkkinajärjestöjen välillä ja jossa sovittiin työeläkejärjestelmän uudistamisesta ja työeläkkeitten indeksikorotuksesta. Hallitus on sitoutunut siihen, että pohjaosan leikkauksessa eläkkeitä ei pienennetä missään vaiheessa sillä tavalla, että se ylittäisi tuon indeksikorotuksen.

Nyt voidaan tietyt sanoa, että me leikkaamme ihmisiltä option, jonka he olisivat saamassa, jos indeksikorotus tehtäisiin. Tämä tehdään sen takia, että säästötoimenpiteitä on sovittu tehtäväksi tässä yhteiskunnassa kautta linjan. Eläkkeensaajien käteen jäävä tulo tulee kaikkien osalta nousemaan. Siitä meillä on jo selvät laskelmat. Kansaneläkkeisiin ja työeläkkeisiin tehdään indeksitarkistus. Sen lisäksi kela-maksu poistetaan ja sairausvakuutusmaksua aletaan pienentää. Tämän seurauksena jokaisen eläkkeensaajan markkamääräinen eläke tulee nousemaan. Sen lisäksi, jos tupo- ja muita asioita seuraa, tulee myös muita verotuksellisia vaikutuksia.

Pohjaosaa aletaan leikata siitä vaiheesta, jossa se maksetaan eläkkeensaajalle kokonaisena. Ideologia on se, että työeläke on eläke, jonka jokainen maksaa itselleen työhistoriansa aikana. Jos jostakin syystä on estynyt maksamaan itsel-

leen työeläkkeen sairauden, työttömyyden tai jonkin muun tällaisen synn vuoksi, yhteiskunta tarjoaa tällaiselle henkilölle kansaneläkkeen ns. takuueläkkeenä. Se kustannetaan yhteisin verovaroin. Sen takia kela-maksukin ollaan poistamassa, koska pohjaosa ei kaikille enää tulevaisuudessa tule. Se on tulorajaan sidonnainen. Tästä asiasta en nyt puhu enempää. En vastaa tänään enempää kysymyksiin. Meillä on aikaa tästä keskustella.

Psykoterapiasta muutama sana. Se on vaikea asia, joka on yhtäkkiä tässä noussut esille sen takia, että tänä vuonna määrärahat loppuivat kesken. Psykoterapiaan suoritettua sairausvakuutuskorvaukset ovat nousseet huomasti. Varmasti tarve on melkoinen. Mutta meillä täytyy käydä keskustelu siitä, mitä priorisoidaan, mikä on se psykoterapian laji, joka pitää ensisijaisesti korvata. Meillä on korvattu pitkäkestoista psykoterapiaa. Lyhytkestoinen, kriiseissä auttava perhepsykoterapia ja muu lyhyt psykoterapia on jäänyt kokonaan korvausmahdollisuuksien ulkopuolelle. Haluan, että asiantuntijat käyvät keskustelun ja esittävät, mikä on priorisointijärjestelmä, mitä ensisijaisesti pitää tukea ja millä tavoin. Tiedämme kaikki, että meillä ei ole rajattomasti rahoja tähän käytettävissä. Aina tällaisten palvelujen kysyntä on rajaton ja niitä tarvitaan, mutta raha pitää suunnata niin, että saadaan mahdollisimman hyvä ennalta ehkäisevä vaikutus, jolloin lopulliset määrärahat tulevat olemaan hallinnassa.

Ministeri Andersson: Arvoisa puhemies! En malta olla kommentoimatta psykoterapia-asiaa, koska jonkin verran satun sitä tuntemaan ja tietämään.

Pidän hyvin valitettavana, että määrärahat loppuivat. Tähän asti on voinut saada kuntoutusvaroista rahaa kolmen vuoden analyttistyyppiseen hoitoon. Nyt saa vain kahteen vuoteen, kolmas vuosi evätään. Se on valitettavaa, mutta aivan niin kuin ministeri Mönkäre, minäkin haluaisin korostaa sitä, että nykyään psykoterapiassa on olemassa hyvin monta eri suuntausta, monta eri menetelmää. Pitkät, analyttisesti suuntautuneet terapiat ovat vain yksi psykoterapian muoto, arsenaali. On kehitetty hyvin tehokkaita erilaisia kriisi-interventioterapioita, ongelmanratkaisua, lyhytterapiamuotoja, erilaisia perheterapiamuotoja, joiden tulokset ovat erinomaisen hyviä ja joissa saadaan lyhyemmässä ajassa eli pienemmällä rahalla aivan yhtä hyvä apu ihmisille kuin pitkällä hoidolla.

En puhu pitkiä hoitoja vastaan. Jotkut tarvitsevat niitä. Ne ovat erinomaisia joissakin tapauksissa, mutta nyt olisi sen keskustelun paikka, missä selvitetäisiin, voidaanko rahoja tulevaisuudessa myöntää nimenomaan muille terapia-muodoille, etusijassa kriisi-interventio-, perhe- ja lyhytterapiaan, jolloin rahat riittäisivät huomattavasti useammalle ihmiselle, kuin jos niitä myönnetään ainoastaan pitkiin terapioihin.

Ed. Huhtanen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Mönkäre valotti osaltaan, mitä tuleman pitää. Minusta olennaista siinä puheenvuorossa oli se, että budjettisäästöihin liittyen leikataan optiota eli oikeutusta, joka tietyille eläkeläisille olisi kuulunut. (Ed. Kemppainen: Saavutettu etu!) — Saavutettu etu.

Nyt on mielenkiintoista katsoa, kun saamme käsiimme esitykset, miten leikkaus kohdentuu, mitkä ovat ne eläketuloryhmät, jotka tästä kärsivät, keitä option poisto kaikkein kaltoimmin kohtelee. Tarkastelu tulee tehdä useamman vuoden jännteellä eikä pelkästään vuodesta 95 vuoteen 96 liittyen. Tämä on tietysti eläkeläisille erittäin tärkeää.

Näyttää siltä, että tämän hallituksen aikana nimenomaan sosiaaliturvasta yleisemminkin puhuttaessa luovutaan kattavuudesta ja perusturvan luontoisista etuuksista, ne ollaan siirtämässä toissijaisiksi ja mennään pelkkiin ansioperusteisiin sosiaaliturvan kehittämismalleihin. Tämä ei välttämättä ole tässä ajassa hyvä asia, kun elämme kovan työttömyyden, lyhyiden työsuhteiden ja epävakaiden olojen aikaa. Tästä joudumme keskustelemaan vielä monet kerrat.

Ed. Kemppainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeastaan pyysin vastauspuheenvuoron ministeri Mönkäreelle. Ministeri Mönkäreellä ei ilmeisesti ole viimeisiä tietoja, koska johtaja Morri Kansaneläkelaitokselta totesi, että säästö tulee olemaan 600 miljoonan markan tasoa. Liittyen siihen, miten se syntyy, oikeastaan ministerin vastauksesta paljastuu vielä raadollisempi asia, kun hän totesi, että vain 95 miljoonaa markkaa säästetään pohjaosissa. Se ilmeisesti tarkoittaa sitä, että TEL-järjestelmä maksaa loput. Se on vain näennäissäästö, joka otetaan pois eduskunnan kontrolloimasta, kansanvakuutuksen antamasta sosiaaliturvasta.

Mutta jos, niin kuin näyttää, tämän 95 miljoonan markan säästön takia romutetaan kansanvakuutuksen periaate, tämä on minusta entistä julkempaa. Tällä säästöllä saadaan aikaiseksi se,

että eläkkeelle siirtyminen on villiä, eriarvoista, pitkiä valituksia. Luultavasti puolet valituksista yhteismenettelyä kohtaan, jota Kela johti eläkelaitosten välillä, tuli siitä, että eläkejärjestelmien päätökset olivat eriäviä. Nyt se taas eroaa, saati, että Kelan mahdollisuus huolehtia koko eläkeläisväestön muusta sosiaaliturvasta jo teknisesti ja muutenkin käy vaikeaksi. On halpa hinta, jolla pohjoismaisen hyvinvoinnin peruspilari on myyty.

Ed. J. Leppänen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Pekkarinen: Arvoisa puhemies! Nousi hyvin mielenkiintoinen keskustelu Kelan valtuutettujen roolista ja siihen liittyen myös eduskunnan roolista ylipäänsä niin Kelan kohdalla kuin mielestäni myös eräiden muiden eduskunnan alaisten organisaatioiden osalta. Mikä on se tehtävä, joka eduskunnan valitsemille edustajille näissä elimissä, näissä organisaatioissa pohjimmiltaan kuuluu? Jokaisesta näistä on tietysti säädetty omalta osaltaan lailla, ja varmasti yksityiskohtaiset paragrafit löytyvät sieltä. Mutta jos oikein ymmärrän, ei ole niin, että vain hallinnon valvonta kuuluisi eduskunnan nimeämille edustajille näissä elimissä vaan myös sellaisen linjausten tekeminen, sellaisten arviointien tekeminen koskien kyseistä laitosta, tässä tapauksessa Kansaneläkelaitosta, jotka linjaukset liittyvät sen organisaation, tässä tapauksessa edelleen Kansaneläkelaitoksen, toimikenttään nyt ja myös pitemmällä tulevaisuudessa.

Esimerkiksi, kun on puhuttu Kelasta ja sen organisatorisesta asemasta, silloin, jos Kela nivotaan tiiviisti kiinni ja osaksi sosiaali- ja terveyshallintoa suoraan ministeriön alaiseksi, on mielestäni enemmän ymmärrettävää, että eduskunnan nimeämien edustajien rooli ja sananvalta vähenevät. Mutta niin kauan kuin Kansaneläkelaitos, esimerkkinä nyt sitä todella käyttäen, on selkeästi eduskunnan alainen instituutio, on mielestäni paikallaan ja perusteltua, että eduskunnan edustajat ovat ei vain jälkikäteen valvonnan suorittajia vaan myös sen toiminnan yleisempiä arvioijia, jota toimintaa mainittu instituutio harjoittaa tänä päivänä ja jossa toiminnassa se on vetämässä linjoja myös tulevaa aikaa silmälläpitäen.

Tämän puheenvuoron halusin käyttää siitäkin syystä, että samaa kysymystä, samaa problematiikkaa käsiteltiin muun muassa viime vaa-

liikauden aikana myös hallituksen sisällä sen hallintoa käsittelevissä ministerivaliokunnissa ja elimissä.

Arvoisa puhemies! Toinen huomio, jonka halusin lyhyesti tässä yhteydessä nostaa esille on kysymys todella pohjaosan eläkevähenteisyydestä. Tietyllä tavalla tämä toki sivuaa nyt käsitellyssä olevaa aihepiiriä. Minustakin oli myönteistä kuulla ministeri Mönkäreän puheenvuorosta se, että hallitus ei sentään niin rajulle tielle ole astumassa, että se kajoaisi olemassa oleviin eläkeisiin, niitten alentamiseen. Mutta eihän tämä poista sitä tosiasiaa, johon edustajat Kempin ja Huuhtanen ovat kajonneet: Kansanvaikutuksen filosofisen tai aatteellisen pohjan tietty keskeinen peruspilarihan nyt ollaan ottamassa pois menemällä järjestelyyn, josta ministeri Mönkäre kertoi.

Toinen seikka, jota tämä ratkaisu merkitsee: Minun ymmärtääkseni se merkitsee joka tapauksessa sitä, että vähintäänkin optiota hallitus nyt leikkaa tavalla, joka ei myöskään sosiaalipolitiikan oikeudenmukaisuuden kannalta ole mielestäni paikallaan ja perusteltua. Haluan vielä muistuttaa, että mikäli pohjaosa sellaisenaan pois otettaisiin, se merkitsee niiltä leikkaamista, niiden optiosta leikkaamista, joiden eläkepalkka on tänä päivänä 7 000:n ja 14 000 markan väliselle alueelle sattuva edellyttäen, että on tavoitetasoista työeläkkeestä asianomaisen kohdalla kysymys. Leikkaus ei todellakaan kohdistu suurituloisiin tai hyvätuloisiin eläkeläisiin. Heiltä ei mene ensimmäistäkään penniä. Keiltä menee? Niiden tänään työssä olevien kohdalta menetys on kuitenkin muutaman sadan markan suuruisen, joiden palkka on tällä hetkellä mainitulla välillä 7 000:sta runsaaseen 14 000 markkaan. Voihan olla, että ministeri Mönkäreän johdolla jonkinlaisia muutoksia leikkaustapaan toteutetaan, mutta kaavamaisesti poistettuna se käytännössä merkitsee tuota.

Jo nyt tässä yhteydessä on syytä myös siitä varoittaa, että pohjaosan eläkevähenteiseksi tekemisellä ei aiheutettaisi muutenkin tietyllä tavalla tuloloukuissa olevien kansalaisten, jotka ovat yleensä keskitulolaisia myös eläkeläisistä puheen ollen, marginaaliveroprosentin nousemista. Jos kaavamaisesti äsken kertomallani tavalla vähenteisyys toteutettaisiin, se saattaisi johtaa yhdessä asumistuen kanssa siihen, että marginaalivero saattaisi eräissä tapauksissa jo keskituloisten kohdalla ylittää aina 100 prosenttiin asti. Laskeumat, joihin näiltä osin viitataan, ovat Kansaneläkelaitoksen tutkimusyksikön tai -osaston tai

-toimiston, vai mikä sen nimi nyt onkaan, tekemiä ja päivätyt 16.2.1995.

Toivotaan ja aikanaan, kun hallitus esityksensä eduskuntaan tuo, lupaamme, että keskustaoppositio omalta osaltaan hyvin tarkalla silmällä tulee seuraamaan sitä, että eläkepolitiikassa ei tule uusia väliinpuotoajia, ettei nimenomaan keskituloisten ja pienehköä eläkettä saavien ihmisten kohdalla uusia kuoppia kaiveta.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pekkarinen puuttui valtuutettujen toimivaltakysymyksiin ja toivoi niistä linjauksia. On todettava, että Kansaneläkelaitoksen johto ei ainakaan, jos menneisyyttä ajattelee, ole ollut välttämättä kovin innostunut siitä ajatuksesta, että valtuutetut ottaisivat tällaisiin linjakysymyksiin kantaa. Usean kerran on varmaan rajankäyntiä valvonnasta ja linjauksista jouduttu käymään.

Itse näkisin asian sillä tavalla, että silloin, kun liikutaan jo olemassaolevan lainsäädännön rajoissa, linjausmahdollisuutta tulisi lisätä ja sitä löytyy aika paljon. Mutta sitten tietenkin, kun liikutaan sellaisessa maastossa, joka edellyttää uutta lainsäädäntöä, siinä työnjako varmasti kulkee paljon selkeämmin eduskunnan foorumin ja Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen foorumin välillä. Tässäkään tapauksessa ei tietenkään ole kuitenkaan otettu aloiteoikeutta toimivilta laitoksilta pois, ja siinä mielessä yhteydet ovat olemassa.

Minä omasta puolestani en halua kiistää sitä, ettei pohjaosan poisto olisi rakenteellinen, siis periaatteellinen muutos. Minä ihan avoimesti myönnän sen ja valitan sitä suunnan muutosta, joka paljon laajemminkin on näissä ehdotuksissa, joita tulee budjettiin ja hallitusohjelmaan sisälle. Siellä on muitakin tällaisia ehdotuksia, jotka tulevat muuttamaan meidän sosiaaliturvamme rakennetta kolmiportaisesta itse asiassa kaksiportaiseen järjestelmään.

Ed. K e m p p a i n e n : Arvoisa puhemies! Kun kokoomus ajoi monta vuotta pohjaosan poistoa suurena säästönä, täytyy perusturvan puolustajille, vihreille ja vasemmistoliitolle sanoa: Ettekö te näe, mikä teille syötettiin? Ei säästö ollutkaan 400 miljoonaa vaan 95 miljoonaa. Loppuosa säästöstähän maksatetaan toisesta eläkejärjestelmästä, jos piti paikkansa se, mitä ministeri totesi.

Ihan lyhyesti haluaisin puuttua pohjaosan leikkauksen juridiseen puoleen, varsinkin kun

eduskunnan apulaisoikeusasiamieskin on kuulemassa. Saavutettu eläke-etu on omistusoikeuden suojan takana ollut tähän asti, ja kun tästä optioleikkauksena puhutaan, pitäisi nyt vähintään samalla tavalla käsitellä saavutettu ja luvattu eläke-etu kansaneläkejärjestelmässä, että sitä ei olla noin vain poistamassa. Minusta näitä järjestelmiä pitäisi käsitellä samalla tavalla ja tämä näkökulma tuoda keskusteluun.

Ed. R a j a m ä k i : Arvoisa puhemies! Kun tätä asiaa on käsitelty viime kaudella Kansaneläkelaitoksen valtuutetuissa, niin olen itse tiukasti ollut Kelan valtuutettujen kannanoton mukaisella linjalla, ja toki lähestyn asiaa edelleen samalla tavalla. Tietysti hallitusohjelmaan kirjatujen asioiden arvosteleminen ja arvioiminen yksityiskohtaisesti on syytä jättää siihen hetkeen, kun me saamme konkreettiset lakiesitykset, kuten Kelan valtuutettujen puheenjohtaja ed. Huuhtanen varmasti myös toivon mukaan asiaa lähestyy.

Ongelma on se, että tämä leikkaus on 3 600:n ja 4 600 markan välillä, jolla 445 markan pohjiosa on kokonaan pois. Jos se hoidetaan niin, että se ei koske nykyisiä eläkeläisiä, se on sinänsä hyvä. Mutta jos se koskee tulevia, se koskee joka tapauksessa keskituloista eläkeläisporukkaa, joka on teollisuustyöväkeä muun muassa. Silloin pitää arvioida, millä tavalla jyvitetään tältä osin, koska ei voisi lähteä tässä tilanteessa myöskään näin olennaiseen tulojen alentumaan.

Toinen on se, siirrytäänkö budjettirahoituksen suuntaan, jos suurituloiset vapautetaan Kelan vakuutusmaksuista. Tämä on asia, joka täytyy myös selvittää, ja samoin ulottuvuus muihin Kelan järjestelmiin, muun muassa hoitolisään ym. järjestelmiin, jotka toki ilmeisesti lakitekniisesti ovat hoidettavissa, joten siitä ei synny ongelmia.

Ed. P e k k a r i n e n : Arvoisa puhemies! Minusta ed. Rajamäen puheenvuoro oli hyvin rakentava ja sellainen, jolle kernaasti toivoo menestystä myös hallituksen sisällä asiaa jatkossa valmisteltaessa. Ymmärrän hänen puheenvuorostaan, että se, miten hallitus aikoo kyseistä optiota leikata, on vielä auki kaikesta päättäen tuon puheenvuoron perusteella. Mikäli se menisi kaavamaisesti tavalla, josta tähän asti on puhuttu, sehän johtaisi siihen, että kun katsotaan, keneltä leikataan, tultaisiin leikkaamaan sairaantai terveydenhoitajilta tai vastaavalla palkkatasolla tänä päivänä lähellä eläkeikää olevilta. Niil-

tä tultaisiin ottamaan, joille on jo kertynyt ja jotka ovat maksaneet itse tähän asti. Heidän kukkarollaan nyt käytäisiin mutta ei sen sijaan käytäisi esimerkiksi tässä salissa, meidän tulo-
tasollamme olevien kansalaisten kukkarolla ensimmäisenkään pennin vertaa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

3) Hallituksen esitys laiksi kansanterveyskertomuksen antamisesta eduskunnalle

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 48/1995 vp
Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö 4/1995 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sosiaalijärjestö- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö n:o 4.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1994

Lähetekeskustelu
Kertomus 7/1995 vp

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Peräkkäisinä asioina on sekä eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksen että 5) asiassa oikeuskanslerin viraston kertomuksen käsittely vuodelta 94. Tuli mieleen, että oikeastaan nämä asiat voisi käsitellä keskustelullisesti jopa yhdessä. Niin paljon päällekkäisiä asioita sisältyy näiden kahden viraston toimintaan.

Oikeuskanslerin virasto on tietynlainen kruunun juristin asemassa oleva virasto, jonka keskeinen tehtävä on valtioneuvoston toimien ja lainmukaisuuden valvominen sekä ylimpänä syyttäjäviranomaisena toimiminen. Oikeusasiamiehen osalta taas virkamiesten laillisuusvalvonta on

keskeinen tehtävä. Mutta kun katsotaan sekä oikeuskanslerinvirastossa että eduskunnan oikeusasiamiehen toimistossa käsiteltäviä asioita, se on tietynlainen sillisalaatti. Kummassakin on samanlaisia asioita käsittelyssä kansalaisten tekemien kantelujen pohjalta, ja vaikka tiettävästi jonkin verran esimerkiksi oikeuskanslerin virastoon ja toisaalta oikeusasiamiehen virastoon tulevia asioita siirretään keskenään riippuen karkeasta työnjaosta, millaiseksi se on tarkoitettu, joka tapauksessa ei saa selvää kuvaa siitä, kenelle kulloistenkkin asioiden käsittely kuuluu. Mutta tämä tästä.

Kun katsotaan oikeusasiamiehen viraston työskentelyä, kuten äsken sanoin, sille kuuluu lähinnä virkamiesten toiminnan laillisuusvalvonta. Oikeusasiamiehen virastoon tulee hyvin paljon kanteluja, joiden kärki on kohdistunut virkamieheen. Mutta siellä on myös hyvin paljon sellaisia kanteluja, joissa ei sellaisenaan kärki ole kohdistunut virkamiesten suuntaan, vaan joissa tavalla tai toisella kannellaan siitä, että oikeustila on järkkynyt, ja halutaan, että oikeusasiamiehen toimisto mahdollisuuksiensa mukaan palauttaisi järkkyneen oikeustilan siihen asemaan kuin kuuluu. Kun ihmisen oikeutta on vaikka immateriaalisesti loukattu, halutaan ja uskotaan, että oikeusasiamies pystyy tällaisen asian oikeudenmukaiseen tilaan palauttamaan.

Nyt on tilanne kuitenkin sillä tavalla, että nämä ajatukset kansalaisten osalta tältä osin ovat vääriä. Eduskunnan oikeusasiamiehellä on oikeastaan käytännössä mahdollisuus toimia vain virkamiesten toimintaa ohjaavasti käyttäen siinä toimintoja, joista voidaan lievemmästä päästä mainita: saattaa oikeusasiamiehen näkemys virkamiehelle tiedoksi, antaa huomautuksia, vakavia huomautuksia, varoituksia tai sitten päättää myös syytteen asettamisesta, joka on tietysti kaikkein ankarin toimenpide, ohjaava toimenpide kuitenkin yleisesti katsoen sekin. Näillä toimenpiteillä oikeusasiamies kyllä pystyy ohjaamaan laillisuusvalvontaa, antamaan tietynlaisia ennakkopäätöksiä näkemyksistään virkamiesten noudatettaviksi tulevaisuudessakin.

Mutta toiseen puoleen, jossa kansalaiset kantelivat oikeustilan järkkymisestä tai kärsimästään vahingosta, oikeusasiamiehellä ei ole käytännöllisesti katsoen mitään mahdollisuuksia puuttua, on sitten kysymys jostain Takalan kantelusta koskien hänen metsänsä rauhoitusta tai jonkin tamperelaisen leskirouvan kantelusta koskien sitä, että Tampereen kaupunki ei, vaikka

oikeus on niin päättänyt, olekaan tehnyt uutta viemärisysteemiä hänen talonsa läheisyyteen ja vesi valuu edelleenkin hänen pihamaalleen. Vaikka tämä ihminen toivoo, että oikeusasiamies pystyisi asiaan vaikuttamaan, niin tähän ei ole mahdollisuuksia. Oikeusasiamiehen toiminta on siis vain virkamiesten toimintaa ohjaavaa. Oikeustilan palauttamiseen sillä ei ole mahdollisuuksia, se on yleisen tuomioistuinjärjestelmän asia. Kuitenkin on niin, että oikeusasiamiehelle yleensä kannellaan vasta sitten, kun oikeusjärjestelmä on päätöksensä tehnyt eikä asianomaisen henkilön mielestä ole palauttanut hänen kohdaltaan oikeudenmukaista tilannetta.

Tämä tästä ja niin kuin sanoin, puheeni kärki oli tarkoitettu siihen, että oikeusasiamiehen virasto on ohjaava virasto, ei oikeudentilan palauttava virasto, vaikka kansalaisilla sellaiset kuvitelmat oikeusasiamiehen virastosta valitettavasti onkin.

Rouva puhemies! Eräs keskeinen asia, johon halusin kiinnittää puheenvuorossani huomiota, on oikeusasiamiehen kertomuksen alkuosassa oikeusasiamies Södermanin eräänlainen kannanotto, sanoisinko jonkinlainen testamentti siitä, että suomalainen sakkojen muuntojärjestelmä pitäisi hänen mielestään romuttaa, toisin sanoen se käytäntö, jolloin maksamattomat sakot päiväsakkojen luvun mukaisina muunnetaan vankeusrangaistukseksi, jonka sakotettu, joka on jättänyt maksuvelvollisuutensa suorittamatta, joutuu vankilassa kärsimään. Södermanin mielestä tällaisesta pitäisi luopua.

Perusteena hän mainitsee kaksi asiaa. Toinen on se, että tämä tulee yhteiskunnalle liian kalliiksi, ja toisaalta se on tietyllä tavalla epäoikeudenmukainen ja olosuhteet, joissa nämä henkilöt joutuvat rangaistuksensa kärsimään, ovat alarvoisia. Hän puhuu jostakin vankilaitoksen ruumasta, paikasta, jossa olosuhteet ovat tietysti hänen mielestään varsin kehnot. En kiistä Södermanin käsityksiä siitä, että asia tulee yhteiskunnalle kalliiksi ja olosuhteet joissakin tapauksissa, joissa rangaistusta joudutaan kärsimään, ovat kohtuuttoman huonot, mutta yleisesti ottaen Södermanin näkemys toteutettuna on mahdoton.

Meillä on rangaistusjärjestelmässä siirretty painopiste hyvin pitkälti sakkojärjestelmän puolelle. Jos sakkojärjestelmän yleisestäävästä vaikutuksesta ja uskottavuudesta luovutaan sillä tavalla, että jos joku ei ole halukas tai ei pysty sakkoaan maksamaan, asia sitten unohdetaan ja siitä ei tule minkäänlaista jälkiseuraamusta, niin

tämä ajatus on kuolleen syntynyt. Jos tähän mennään, ei kukaan halukaan maksaa sakkojaan, vaan välttelee niitä mahdollisimman pitkään, koska tietää, että eräänä päivänä asia raukeaa ja rangaistusta ei toteuteta. Minä en ymmärrä Södermanin näkemyksiä asiassa.

Hän sanoo näinkin, että hyvin suuri määrä niistä ihmisistä, jotka jättävät sakkonsa maksamatta, on alkoholisoituneita laitapuolen kulki-joita, jotka eivät näitä pysty maksamaan, ja että tästä syystä myös rangaistuksen vaikutus on tehoton. Se on kuitenkin ristiriidassa siihen näkemykseen nähden, että hän vaatii kuitenkin loistolosuhteita sellaisille ihmisille, jotka ovat laitapuolen kulkijoita ja muutoinkin elävät kurjissa olosuhteissa. Olen sitä mieltä ja myös monet poliisimiehet ovat, että monet haluavat lähteä sakkojaan kärsimään jo pelkästään siitä syystä, että pääsevät vähäksi aikaa hyvälle ruuille lämpimään. Vaikka tapetit eivät seinissä olekaan viimeistä muotia, niin he ovat hyvinkin tyytyväisiä, että pääsevät valtion lepojärjestelmiin.

Toisaalta sille, joka sakon arvoisesti rikkoo yhteiskunnan lakia, ei niin loisteliaita olosuhteita vankilassa tarvitakaan, kunhan on ruokaa ja lämmintä. Tuollainen betonipatja ja kivi pään alla, kuten Jaakobilla aikanaan, saattaisi olla hyvinkin hyvä, jotta muistaisi siellä käyneensä ja tulevaisuudessa katsoisi vähän, mitä yhteiskunnassa tekee, ja välttelee rangaistukseen joutumista.

Sakkojen muuntojärjestelmää ei tule romuttaa, mutta jossain mielessä tietenkin asiaan täytyy kiinnittää huomiota. Sanoisin näin, että kun meillä on tällä hetkellä yhdyskuntapalvelutyyp-
pinen järjestelmä, jossa tietyt henkilöt voivat rangaistuksensa suorittaa yhteiskunnassa kelvollista työtä tekemällä, niin ehkä sakkojärjestelmään voitaisiin suunnitella jotakin sellaista. Sille, jolla ei ole varaa maksaa sakkoaan, tarjottaisiin, jos se olisi mahdollista, ensi kädessä mahdollisuus suorittaa se yhteiskuntapalvelutyyp-
pisesti tekemällä yhteiskunnalle hyödyllistä työtä — jos tänä päivänä nyt työtä yhteiskunnassa enää löytyy, koska se näyttää joka puolelta vähenevän ja vähenevän. Siinä tapauksessa, ettei henkilö halua työllä suorittaa yhteiskunnalle tuota sakkojärjestelmän velvoitetta, seuraus olisi vankila, vaikka sitten vankilaitoksen ruumassa, niin kuin Söderman sanoo, huonoissakin olosuhteissa, jos parempia ei pystytty järjestämään. Jokin tällainen välimuoto olisi tietysti hyvä kehittää pehmentämään tätä asiaa, mutta sakkojen muuntojärjestelmästä luopuminen ja sen lopettaminen ei tule kuuloon-

kaan. Se oikeudenhoidon kannalta on niin kyseenalainen asia.

Rouva puhemies! Siitä huolimatta, että arvostelin Södermanin näkemystä tästä asiasta, oikeusasiamiehenä olen häneen varsin tyytyväinen. Hän on hoitanut mielestäni työnsä hyvin ja ottanut kantaa sellaisiinkin asioihin, joissa joillakin oikeusasiamiehillä ei ole ollut kanttia. Tosin Söderman on hiukan edennyt yhteiskuntapolitiikan suuntaankin ehkä ohjaamaan yhteiskuntapolitiikkaa, mutta hän on tehnyt sen niin hyvin ja taitavasti, ettei siinä ole huomauttamista. Jos seuraava oikeusasiamies pystyy samaan, niin hänelle se suotakoon. Näin ollen Södermanille sellaisenaan, vaikka hän tässä lopussa muuntorangaistusjärjestelmää koskien on tuollaisen lapsuksen heittänytkin, vilpittömästi omalta vähäiseltä osaltani toivon menestystä Brysselin kuvioissa. Huonoa miestä sinne ei olisi kai valittukaan.

Ed. M. Pohjola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puuttumatta sen laajemmin ed. Aittoniemen laajaan esitykseen haluan kuitenkin kiinnittää yhteen seikkaan huomiota. Se on se, että sakkorangaistus on tarkoitettu varallisuuteen kohdistuvaksi rangaistukseksi, minkä oikeusasiamies Söderman on nimenomaan todennut. Juuri tässä mielessä on ongelmallista se, jos varattomat henkilöt tuomitaan maksamattomien sakkojen perusteella vankilaan. Se on ikään kuin tämän lain ration vastaista. Tässä mielessä täytyisi miettiä jokin parempi keino tällaisille henkilöille kuin heidän vankilaan saattamisensa. Lisäksi on todettava, että yksi päivä vankilassa maksaa veronmaksajille, meille 500 markkaa. Tässäkin mielessä vankila on huono ratkaisu, joten entisiä lakivaliokunnan jäseniä ja nykyisiäkin pyytäisin pohdiskelemaan sitä, mikä olisi parempi ratkaisu tässä tapauksessa kuin sakko.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kyllä minä yritin puheenvuorossani todeta sen, että tähän pitäisi keksiä jokin pehmentävä vaihtoehto, esimerkiksi yhdyskuntapalvelutyyp-
pinen asia. Mutta vaikka tämä on varallisuuteen kohdistuva rangaistusmuoto, niin sillä tavalla, mitä Söderman esittää, hyvin suuri en piirien osalta sakkojärjestelmä menettää täysin vaikutuksensa ennalta ehkäisevänä rangaistusmuotona. Toisin sanoen silloin täytyy keksiä vallan uusi järjestelmä, jos tähän mennään, että osa maksaa, mutta niillä, jotka eivät halua maksaa tai välttelevät sitä, ei ole mitään järjestelmiä eikä vaikutuksia.

Mitä se tulee yhteiskunnalle maksamaan? Totta kai oikeudenhoito- ja turvallisuusjärjestelmät tulevat maksamaan valtavasti, mutta emme me voi niistä luopua. Kyllä nämä on ylläpidettävä, maksavat ne mitä tahansa. Minä huomaan vielä siitä, että jokin välimuoto tähän pitäisi tulla yhteiskuntapalvelutyypistä, ennen kuin ihminen viedään vankilaitoksen ruumaan r-kirjaimella niin kuin Risto.

Ed. K a r p i o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemen puheenvuoron johdosta haluan todeta, että kun nämä muuntorangaistukset sovitaan vankilassa, lähinnä ne kai ovat, niin kuin ed. Aittoniemi totesi, laitapuolen kulkijoita, jotka tämän tekevät. Mutta se parantava vaikutus, mikä niillä on, ei varmasti vankilassa toteudu, eli yhdyskuntapalvelua meidän todellakin on kehitettävä eteenpäin. Ei ole sakotettavan eikä yhteiskunnan edun mukaista tämä nykyinen järjestelmä. Eli kyllä on oikea eduskunnan oikeusasiamiehen käsitys näitten sakkorangaistusten poistamisesta vankilassa hyvitettynä, Ei se ole enää tämän päivän edun mukaista.

Ed. E l o : Rouva puhemies! Ed. Aittoniemi käytti mielestäni hyvin asiallisen ja asiantuntevan puheenvuoron. Ottaisin siinä kantaa vain yhteen asiaan, joka koskee eduskunnan oikeusasiamiehen roolia ohjaavana mutta ei palauttavana instituutioon. Toteaisin sen, että eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnoilla on todella suuri ohjaava merkitys. En ota tässä nyt mitään yksittäistä esimerkkiä, mutta me tiedämme jokainen, että oikeusasiamiehen kannanotot ovat paljolti vaikuttaneet monen asian käytännön etenemiseen.

Rouva puhemies! Tämä oikeusasiamiehen kertomus viime vuodelta antaa myös tilaisuuden meille kansanedustajille keskustella vähän laajemminkin oikeusasiamiehen instituutiosta, ja mielestäni sen aika on nyt. Tämähän tuli ajankohtaiseksi sen johdosta, että oikeusasiamies Söderman tuli valituksi Euroopan unionin parlamentin oikeusasiamiehen tehtävään, ja tämä on herättänyt Suomessa hyvin vilkkaan ja laajan keskustelun yleensä oikeusasiamiehen instituutiosta ja sen kehittämisestä ja tietysti myös henkilöksyysvaatimuksista, mitä tulevilla oikeusasiamiehillä tai tulevilla oikeusasiamiehillä on.

Tässä yhteydessä haluan vain lyhyesti todeta sen, että suomalaisten EU-parlamentin jäsenten

käyttäytyminen EU-parlamentin äänestyksessä herätti täällä meillä aikamoista kummastusta, kun kokoomuksen edustajat sitten katsoivat, että saksalainen kristillisdemokraatti olisi parempi kuin suomalainen sosialidemokraatti. Kun me myös tiedämme, että Söderman ei ole aktiivisesti enää kymmeneen vuoteen osallistunut politiikkaan, niin aika naiiveilta tuntuivat näitten EU-parlamentin kokoomuslaisten edustajien selitykset tästä asiasta.

Mutta, rouva puhemies, laajemminkin tähän oikeusasiamiehen rooliin haluaisin puuttua. Pitäisikö oikeusasiamiehen olla poliitikko vai enemmän juristi? Minusta tämä on tällainen veteen piirretty raja, ja oikeastaan nykyisessä oikeusasiamiehessä Södermanissa täyttyy mielestäni molemmat puolet erinomaisella tavalla. Tiedämme Södermanin pitkän poliittisen uran, joka huipentui ministerin tehtäviin ja toisaalta myöskin hänen arvostetun toimintansa eduskunnan oikeusasiamiehenä. On todettu, että Söderman oli "vain" lakitieteen lisensiaatti, kun edeltäjät olivat olleet tohtoreita ja professoreita. Mielestäni kuitenkin Södermanin aikana tämä instituutio on saanut sen arvovalan, joka sillä tänä päivänä on. Eli oikeusasiamiehen instituution kuva on parantunut. Sitä osoittaa omalta osaltaan se, että käsiteltävien asioiden määrä on kasvanut. Siihen on sanottu myös toiseksi syyksi se, että lama ja siihen liittyvä hätä on lisännyt ihmisten asioimista oikeusasiamiehen toimiston kanssa. Saattaa näin olla, mutta kiistaton tosiasia on, että eduskunnan oikeusasiamiehen instituutio nauttii kansalaisten luottamusta hyvin suuresti tällä hetkellä.

Myös olen ilolla pannut merkille, että oikeusasiamies Söderman on puuttunut todella suuriin asioihin, jotka ovat sitten ohjanneet asioitten käsittelyä yhteiskunnassa. Ja erityisesti sen, että kansalaiset ovat kokeneet oikeusasiamiehen toiminnan mielekkääksi ja kansalaisten etua puolustavaksi. Ja tähän suuntaan toivon, että myös tulevaisuudessa eduskunnan oikeusasiamiehen instituutiota kehitetään.

Tässä joitakin päiviä sitten luin Hufvudstadsbladetista professori Edvard Anderssonin kannanoton, joka oli hyvin yksiselitteinen sen suhteen, ettei poliitikkoa tulisi valita eduskunnan oikeusasiamieheksi. Minun mielestäni taas, kuten jo edellä totesin, poliitikolla, joka on juristi, on ehkä kaikkein parhaimmat mahdollisuudet tajuta, minkälainen tehtävä eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävä on silloin, kun halutaan yhteiskunnan kehitykseen puuttua. On aivan sel-

vää, että tällainen kannanotto, jonka professori Andersson esitti, perustuu siihen kansalaisten käsitykseen, politiikkaa tuntemattomien käsitykseen, joka suurin piirtein huipentuu lauseeseen siitä, että politiikka pois eduskunnasta ja valtio maksakoon verot. Populismi tässä yhteiskunnassa valitettavasti pääsee rehottamaan, koska kansalaiset eivät niin tarkkaan seuraa asioita. Juristi, joka on poliitikko, ainakin minulle sopii erinomaisen hyvin eduskunnan oikeusasiamieheksi. Se, pitäisikö eduskunnalla tulevaisuudessa olla kaksi vai kolme oikeusasiamiestä, minusta ei ole ehkä sittenkään niin ratkaisevaa kuin se, että tämä laitos toimii, ja toimii nimenomaan siihen suuntaan, joka Södermanin aikana on viitoitettu.

Tässä yhteydessä haluan korostaa erityisesti sitä, että eduskunnan oikeusasiamiehen toimistossa toimii myös suuri määrä esittelijöitä, juristeja, jotka kuitenkin pääosan näistä oikeusasiamiehen toimistoon tulevista asioista valmistelevat. Myös omalta puoleltani haluan toivottaa eduskunnan oikeusasiamiehelle Södermanille menestystä erittäin tärkeässä tehtävässä Strasbourgissa.

Ed. Myllyniemi: Arvoisa puhemies! Täällä on kiiteltu eduskunnan oikeusasiamiestä Södermania. Samoihin kiitoksiin voin tässä yhtyä, mutta valitettavasti kiinnitän enemmän huomiota sellaisiin epäkohtiin, mitä mielestäni olen tässä havainnut.

Oikeusasiamies voi luoda uskoa ja luottamusta suomalaisiin ja suomalaiseen virkakuntaan ja ei. Virkamiesten tulee saada ansionsa mukaan, mutta jos virkamiesten tekemisiä pyritään väkivallalla silloinkin moittimaan, kun niissä ei ole mitään vikaa, luo se kansaan turhaa herravihaa ja sellaista tyytymättömyyttä, joka heijastuu meidän kaikkien jokapäiväiseen elämään.

Oikeusasiamies ei saa olla ärhäkkä, vaan sovitteleva ja hyvä ihminen. Oikeusasiamies valittaa työnsä määrää. Jos töitä on liian paljon, on niitä vähennettävä. Jos oikeusasiamiehen toimisto haluaa olla mukana kaikessa inhimillisessä elämässä niin hyvässä kuin pahassa, ei tehtävään riitä kymmenenkään oikeusasiamiestä. Jollei uimapukupakkoa osata päättää saunanvalvojan toimesta, niin jääköön asia sillensä, ei siihen tarvitse oikeusasiamiehen toimiston puuttua, kuten nyt on tapahtunut. Jos komppanian päällikkö ei saa kysyä alokkaansa sairauden syytä, on tietosuoja muutettava. Ei sotiessa ole aikaa kysyä oikeusasiamiehen toimista kantaa.

Työmäärään liittyen oikeusasiamiehen toimisto ratkaisi vuonna 1994 2 338 kantelua, joista lähes 700 ei kuulunut lainkaan toimistoon, eikä 1 400 tapauksessa virhettä todettu, 250 tapauksessa jotain lausuttiin. Noin 200 tapauksessa annettiin oikeusasiamiehen tai hänen alaisensa mielestä oikeampi käsitys tai kannanotto virkamiehen tekemiseen. 32:ssa tapauksessa virkamies sai huomautuksen. Poliisimies sai muun muassa huomautuksen siitä, että oli unohtanut perua varastetun auton etsintäkuulutuksen, vaikka auto oli tavoitettu. Todennäköisesti tämä poliisimies sai ankaramman rangaistuksen kuin kukaan muu tässä asiassa. Tämähän osoittaa, että kovin vakavista rikoksista edes huomautuksen kohdalla ei ole ollut kysymys. Virkamiehet ovat siis hyvin työnsä hoitaneet, ei heitä valvomaan tarvita enää yhtään lisävoimaa. Valvontaa pitäisi enemmänkin siirtää esimerkiksi pankkiasioihin.

Hyvin pikkutarkat kannanotot aiheuttavat merkittävää byrokratian lisääntymistä. Virkamiehet eivät uskalla enää tehdä ratkaisuja niin joustavasti kuin niitä voisi tehdä, koska jatkuvasti kantelut ovat lisääntymään päin huomattavassa määrin.

Sitten eräs asia. Tässä kertomuksessa ei helpolla ilmene huoli virkamiehen asemasta kantelutilanteessa. Nykyisellään se ei ole tyydyttävästi järjestetty. Kun virkamiehen väitetään virassaan väärin menetelleen, hän joutuu lähes kunnian ja omantunnon kautta antamaan selvityksen oikeusasiamiehelle. Tämä on tietenkin ihan oikein. Totuudessa on pysyttävä. Samaa ei vain vaadita muilta ihmisiltä. Miksi sen sijaan virkamiehen pitää saattaa jopa itsensä syytteen vaaraan? Hän kertoo tietenkin vilpittömästi, mitä on tapahtunut, ja se voi johtaa todellakin jossakin myöhemmässä vaiheessa hänet syytteen vaaraan.

Tämänkin vielä sietäisi, jos tietäisi, että päätöksestä voisi valittaa vaikkapa puolueettomalle tuomioistuimelle. Ei vain voi. Oikeusasiamiehen työnantajat eduskunta ja valtakunnanoikeus kummatkaan eivät tietenkään voi ottaa kantaa näin vähäisiin asioihin. On aivan ymmärrettävää, että tuhansien päätösten joukkoon sattuu aina muutama virheratkaisukin, mutta juuri ne saattavat virheen kohteeksi joutuneen kannalta olla hyvin kohtalokkaita.

Ainakin seuraavassa tapauksessa puolueeton tuomioistuin olisi saattanut tulla aivan erilaiseen ratkaisuun kuin eduskunnan oikeusasiamiehen toimisto. Kysymys koskee moottoripyöräjengin tiloihin tehtyä ratsiaa noin vuosi sitten. Oikeusasiamiehen toimisto katsoi, että poliiseja oli pai-

kalla liian paljon ja käytettiin liian järeitä aseita. Siinä käytettiin helikopteria ja panssariajoneuvoa. Siis palokunnalla oli liian paksut letkut palo sammuttamassa. Hyväksyisin täysin moitteen silloin, jos poliisilla ei olisi ollut oikeutta kotietsintään tai voimaa olisi käytetty liikaa, mutta tästähän ei ollut kysymys. Sitä en ymmärrä, että moitteet tulivat siitä, että poliisi oli varautunut pahimman varalta. Joudun valitettavasti vielä toistamaan tämän. Minun poliisikurssikaveristani on viisi surmattu virantoimituksessa, joten en voi hyväksyä yhtään viittauksia siihen, että poliisi on liian varovainen. Oikeusasiamiehen toimistolla ei ehkä tarvitsisi olla kykyä arvioida, miten jokin poliisin taktinen operaatio tehdään, kunhan se tehdään laillisesti. Poliisia on turha kouluttaa väkivaltatilanteen ratkaisemiseen, jos oikea oppi on saatavissa hetkessä puhe-
linsoitolla muualta.

On tietenkin edelleenkin toistettava, että tuhansien ja taas tuhansien asioiden ratkaisut ovat osuneet aivan oikeaan. Mutta sekään ei poista tarvetta saada valitusoikeutta yksittäisen virkamiehen päätökseen, vaikka päätöksen olisi tehnyt jopa eduskunnan oikeusasiamies. Yritän tässä vain todistaa sen, ettei kellään virkamiehellä saa olla liian paljon päätäntävaltaa, ei siis myöskään eduskunnan oikeusasiamiehellä.

EU:n oikeusasiamies on tietävästi enemmän sovittelijan asemassa kuin pelkästään toisen osapuolen rikkeiden etsijä. Tästä varmaan pian saamme todellista tietoa, ja toivottavasti se kehittää meidänkin järjestelmäämme samaan suuntaan.

Arvoisa puhemies! Joudun toistamaan tässä saman asian, mitä ed. Aittoniemi kertoi, mutta kuitenkin huonoksi lopuksi. Eduskunnan oikeusasiamies Söderman on ollut valmis ehdottamaan, että sakon muuntorangaistuksesta luovuttaisiin. Perustelut ovat ontuvia: koska se tulee niin kalliiksi, kun se on niin monimutkaista ja kysymys on vain pikku rikkeisiin syylistyneistä mainiten kuitenkin muun muassa pahoinpitelyt. Asia on monimutkainen verrattuna siihen yksinkertaiseen tapaan, mikä oli vallalla vielä 50-, 60- ja 70-luvulla: jos ei ollut rahaa, niin mies linnaan. Sillä siisti. Tämä on tehty niin monimutkaiseksi. Kun vankilapäivä maksaa 500 markkaa, maksaa monin verroin enemmän se, että tämä asia saadaan päätökseen. Hyvin yksinkertainen asia pitäisi ratkaista.

Lisäksi Söderman toteaa, kuinka nämä sakon muuntorangaistukset ovat räjähdysmäisesti lisääntyneet verraten määriä muun muassa 70-

lukuun. Tietenkin sakon muunnokset ovat lisääntyneet, koska vielä 70-luvulla rikoksista rangaistiin. Joka silloin toista pahoinpiteli tai varasti tämän auton, sai siitä ainakin ehdollisen vankeusrangaistuksen tai jopa muutaman kuukauden ehdottoman vapausrangaistuksen. Silloin näitä rikoksia oli myös räjähdysmäisesti vähemmän kuin nyt. Nämä rikokset ovat lisääntyneet juuri tuon ajan jälkeen moninkertaisesti. Nythän pääsee lähes jokaisesta rikoksesta sakolla. Aina-
kaan minun oikeustajuni ei anna periksi, että toista tahallaan kadulla pahoinpidellyt henkilö tai toisen auton varastanut pääsee tästä ja kymmenistä samanlaisista tekosista pelkillä sakoilla, joita nyt sitten ei tarvitse maksaa eikä niitä edes muutettaisi vankeudeksi.

Näitä sakkoja sovittaa vankilassa kerrallaan vain hyvin vähäinen määrä henkilöitä, ja sen varmasti vankilat kestävät. Sitä me suomalaiset emme kestä, että olemme jatkuvasti enemmän huolissamme rikoksenteijöitten mukavuudesta kuin rikoksen uhrien oikeusturvasta.

Ed. K u i s m a : Arvoisa puhemies! Ed. Myllyniemi tietysti on siviilittehtävän vuoksi katsellut asiaa vähän toisesta näkökulmasta. Mutta itseleni, kun joka päivä käytännössä kansalaiset ottavat yhteyttä niissä samoissa asioissa, mistä he pääasiassa tietenkin ottavat yhteyttä oikeusasiamiehiin, enemmän tulee se kuva, että kansalaiset toivovat, että oikeusasiamiehet olisivat vielä ärhäkempiä ja vielä enemmän puuttuisivat virkamiesten tekemisiin.

Valitettavan usein näyttää olevan vielä kansalaisilla käsitys, että oikeusasiamies on myös virkamies eikä puutu riittävästi muiden virkamiesten tekemisiin. Eli luulen, että siinä suhteessa ehkä enemmän vaadittaisiin muutosta, jos muutostarpeita on. Tietenkin on niin, että on paljon kansalaisia, jotka valittavat asioista ja kirjoittavat oikeusasiamiehelle, oikeuskanslerille, oikeusministerille ja muille yhteiskunnan päättäjille aina tasavallan presidenttiä myöten. Sitten vielä kun ei tule apua eikä saada mieleistä vastausta, niin he yrittävät sitten kääntyä tavallisen kansanedustajankin puoleen.

Minulle on tullut monta kertaa mieleen, että ehkä myös olisi parantamista siinä, millä tavalla kansalaisille vastataan, että he ymmärtäisivät, että asiassa ei ole mitään tehtävissä tai että oikeusasiamies on tehnyt kaikki, minkä hän voi tehdä. Selvästi monissa asioissa on siitä kysymys, että kun kansalaiset lukevat näitä päätöksiä, niin he kokevat ne kylmäkiskoisina vas-

tauksina, ja heille tulee tunne, että heidän asiaansa ei ole tutkittu eikä ehkä aina ymmärretty. Sinänsä sen kokemuksen perusteella, mikä minulla on, voin olla hyvin tyytyväinen oikeusasiamiesten menettelyyn. Tietysti sielläkin virheitä tapahtuu. Kaikessa toiminnassa tapahtuu virheitä, mutta tässä erittäin vähän huomioon ottaen ne resurssit, mitä oikeusasiamiehen virastolla on käytettävissään.

Ed. V ä h ä n ä k k i : Arvoisa puhemies! Kun kuunteli ed. Myllyniemen puheenvuoroa, niin tuli mieleen, että tuo puheenvuoro varmasti olisi sopiva Espanjan parlamentissa taikka Kreikassa. Toisaalta tuli mieleen, että Suomen parlamentissa on varmasti noin 70 vuotta sitten ehkä ollut paikallaan tuollainen puheenvuoro, missä tällainen koko instituutio, erittäin demokraattinen ja tärkeä instituutio ja sen merkitys tehdään melkein päyryksi ja ollaan vähentämässä töitä jne. Mainitsen vain, kun nyt käsitellään toimintakertomusta viime vuodelta eikä tämän instituutin tulevaisuutta, että Ruotsissa on neljä oikeusasiamiestä, kaikki täysin valtuuksin. Suomessa tämä lisäys, että niitä tulisi kolme ei faktisesti kuitenkaan lisää erittäin mainittavasti kustannuksia, mutta sen sijaan päätösvalmiutta. Nyt jo apulaisoikeusasiamies tekee ratkaisuja ja hänen poissa ollessaan kansliapäällikkö. Käytännössä siis se vahvuus on, mutta ei voida kaikkia kolmea käyttää, koska kansliapäällikkö tekee ratkaisun ainoastaan silloin, kun apulaisoikeusmies ei ole paikalla.

Vielä on huomioitava se, kun ärhäköinnistä puhuttiin, että on erinomaisen tärkeitä, että paitsi kanteluihin oikeusasiamies myös tarttuu yhteiskunnallisesti merkittäviin asioihin, niin kuin oikeusasiamies Söderman ja myös apulaisoikeusasiamies Koskinen ovat tehneet ja luoneet eloa koko instituuttiin.

Ed. Bremer : Arvoisa puhemies! Meillä aikanaan 60-luvulla naurettiin tapaukselle, jossa tielaitos ryhtyi käyttämään topeka-asfalttia ja sillä asfaltilla tapahtui poikkeuksellisen paljon onnettomuuksia. Asia meni silloin oikeusasiamiehen käsittelyyn muistini mukaan. Oikeusasiamies kysyi tielaitokselta, joka oli sen topekan levittänyt, onko se liukas. Tielaitos ilmoitti, että se ei ole liukas. Asia päättyi siihen.

Samaa tapahtuu yhä edelleen. Antaisin täyden tukeni kansanedustaja Kuisman puheenvuorolle. Liian usein tulee puhelinsoittoja tapauksissa, joissa kansalainen kokee tulleen väärin koh-

delluksi virkamiehen toimesta. Hän tekee valituksen eduskunnan oikeusasiamiehelle. Oikeusasiamies kysyy kyseiseltä viranomaiselta ja virkamieheltä, onko tehty väärin. Viranomainen ilmoittaa, että ei ole tehty väärin, jolloin kansalaiselle palautuu vastaus, jossa viranomainen ilmoittaa, että ei ole tehty väärin. Tällainen päätös sotii kansalaisen oikeustajua vastaan eikä ole omiaan lisäämään eduskunnan oikeusasiamiehen uskottavuutta. Siinä asiassa olisi tapahduttava kehitystä.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Kyllä ed. Bremer puhui varmasti oikeata asiaa. Silloin on oikeudenvallonta alakantissaan, jos tapahtuu näin, että oikeusasiamies kysyy asianomaiselta, kysymyksen kärjen osoittamalta virkamieheltä, onko tämä tehnyt jotakin väärin, ja toinen sanoo, ettei missään tapauksessa. Sitten oikeusasiamies antaa tällä tavalla vastauksen. En minä usko, että tällä tavalla tapahtuu.

Eduskunnassa kyllä tapahtuu näin. Tehdään eduskuntakysely asiasta, joka kohdistuu johonkin virkamieheen tai ministeriön osastoon, heidän tekemiinsä päätöksiin. Minulla on siitä vahva epäily. Olen mm. eduskuntakyselyssäni, johon pääministeri Lipponen on vastannutkin, kysynyt juuri sitä, onko oikein, että teen kyselyn, joka menee työvoimaministeriöön ja koskee Toijalan työvoimatoimistoa. Toijalan työvoimatoimistolta kysytään, onko tehty virhe. Siellä vastataan, että ei missään tapauksessa ole tehty. Sitten ministeri vain allekirjoittaa vastauksen, joka ei ole hänen vastauksensa eikä ministeriön vastaus vaan Toijalan työvoimatoimiston vastaus. Tällaista kyllä tapahtuu.

Siinä mielessä ed. Bremerin näkemykset olivat aivan oikeita. Hän puuttui aivan oikeaan asiaan. Mutta minä uskon, että ei kai tänä päivänä oikeusasiamiehen virastossa voi olla niin yksinkertaista käsittelyä, että kysytään asianomaiselta viranomaiselta, esimerkiksi poliisimieheltä, kuinka asia on, ja sitten oikeusasiamies antaa sillä perusteella päätöksen.

Mutta ongelma on se, että oikeusasiamiehen virastolta, niin kuin puheenvuorossani mainitsin, puuttuvat instrumentit muuhun kuin viranomaisten ohjaukseen. Oikeusasiamies ei pysty palauttamaan järkevää oikeustilaa, vaikka kansalainen häneen vetoaa, koska hänellä ei ole instrumentteja tähän. Sen jälkeen soitellaan meillemme ja sanotaan, että kansalaisen metsä on rauhoitettu ja yrittäkää nyt, hyvänen aika, saada tähän korjaus, kun oikeusasiamies ei pysty tekemään

mitään. Ei hän pysty tekemään mitään siinä asiassa.

Ed. K a r p i o : Arvoisa puhemies! Kun äskeisissä puheenvuoroissa ja ennen kaikkea ed. Myllyniemen puheenvuorossa todettiin, että virkamiehet kokevat epäoikeudenmukaisina tehdyt kantelut ja varsinkin, kun niistä ei voida edes valittaa, olen kyllä sitä mieltä, että mikäli kantelu on aiheeton, 99,5-prosenttisesti myöskin päätös tulee olemaan tämän muotoinen. Virheitä tietysti tapahtuu, mutta uskon, että ne ovat enimmäkseen teoriaa. Olen sitä mieltä, että suomalaiset virkamiehet eivät ole niin herkkähipiäisiä, ettei kantelumenettelyä voida mennä läpi. Sen tiedän omasta kokemuksestani.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

5) Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1994

Kertomus 8/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti perustuslakivaliokuntaan.

6) Hallituksen esitys laeiksi työntekijäin eläkelain 4 d §:n ja merimieseläkelain muuttamisesta

Hallituksen esitys 56/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan.

7) Hallituksen esitys laiksi poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa

Hallituksen esitys 57/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti hallintovaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan ja puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

8) Hallituksen esitys laiksi Euroopan yhteisön yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanosta annetun lain 4 ja 7 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 58/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti maa- ja metsätalousvaliokuntaan.

9) Hallituksen esitys Autorekisterikeskuksen muuttamista osakeyhtiöksi koskevaksi lainsäädännöksi

Hallituksen esitys 59/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti liikennevaliokuntaan.

10) Hallituksen esitys laiksi maatilatalouden tuloverolain 13 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 60/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan.

11) Hallituksen esitys laiksi yritystuesta annetun lain muuttamisesta

Lähetekeskustelu

Hallituksen esitys 61/1995 vp

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa puhemies! Suomen kansa on joutunut monta kertaa kokemaan vaikeita aikoja. Usein on tuntunut mahdolltomalta selvittää vaikeista tilanteista. Monesti suurin uhrauksin on elämä jatkunut.

Tällä vuosisadalla 1920-luvulla oli suuri maatomien väestön ongelma. Torpparien asema oli vaikea. Maan väestö oli jakautunut kahtia. Suomen yhtenäisyys oli vaikeassa tilanteessa. Väestöryhmien välillä vallitsi suuri eriarvoisuus. Suomen eduskunta osoitti kaukonäköisyytensä. Säädettiin niin sanotut torpparilait, jotka antoivat lain avulla maata torppareille. Näin syntyi suuri joukko itsenäisiä talonpoikia, jotka itsenäisinä yrittäjinä tunsivat Suomen omakseen.

Toinen maailmansota vaati kansaltamme suuria uhrauksia. Sodan seurauksena Karjalasta siirtyi 100 000 kansalaista Kanta-Suomeen. Taas vaadittiin päättäjiltä rohkeutta ja uskallusta tehdä vaikeita ratkaisuja. Eduskunta sääti siirtolaisten asuttamista koskevat lait. Uskon, etteivät päätökset olleet helppoja tehdä, mutta oli pakko selvittää tilanteesta, ettei Suomen kansa olisi ja-

kaantunut kahtia. Kaikille kansalaisille pyrittiin saamaan elinolosuhteet, joista oli mahdollista, vaikkakin niukasti, ponnistella parempia aikoja kohti. Siitä tilanteesta selvitettiin.

Näen silmieni edessä, että nyt olemme kolmannen kerran tällä vuosisadalla tilanteessa, jossa kansa jakautuu kahtia: työssäkäyviin eli a-luokan kansalaisiin ja työttömiin eli b-luokan kansalaisiin. Tämä ei ole kenenkään etu. Tämä epäkohta on poistettava. Ellei muu auta, on taas turvauduttava eduskunnassa lain apuun. Poikkeukselliset olosuhteet vaativat raskaita päätöksiä. Meidän on uskallettava tehdä ne.

Työttömyyden vähentämisestä on puhuttu paljon. Oikeampaa olisi ehkä puhua työllisyyden parantamisesta. Kaikki esteet työllistämisen tieltä on poistettava. Vain silloin meillä on portti asian hoitamiseksi. Julkisuudessa on katsottu, että vääristynyt työttömyysturva ja ylimitoitettu irtisanomissuoja ovat muun muassa työllistämisen esteitä. On kuitenkin muitakin ongelmakohtia, mutta kaikkia näitä on tarkasteltava kiihottomasti kokonaisuutena huomioon ottaen.

Korkea verotus lisää työvoimakustannuksia. Verotuksen alentaminen tuntuu mahdottomalta nykyisessä valtion taloustilanteessa, mutta jos verotuksen alentaminen lisää työpaikkoja, valtio saa alentuneet verotulot korvatuksi vähentyneillä työttömyyskuluilla. Valtion ja muun julkisen vallan antama tuki työllistämiseen olisi ohjattava entistä järkevämmiin sellaisiin kohteisiin, joissa tuki kaikkein varmimmin myös pitkällä järeteellä tuottaa parhaan tuloksen.

Esimerkkinä tästä mainitsen, että työllistämistukea tulisi ohjata enemmän toimiviin yrityksiin,

koska tällaisten yritysten johtajilla ja työntekijöillä on kokemusta ja mahdollisista virheistä on opittu. Aloittavan yrityksen tukeminen on mielestäni paljon riskialttiimpaa kuin toimivan. Aina on kuitenkin muistettava, että tukien varaan rakentuva liikeidea on tuomittu epäonnistumaan.

Kustannusten alentuminen palkoissa tuo helpotusta kilpailukyvyille. Tämä puolestaan alentaa korkotasoa ja antaa mahdollisuuden uusinvestointeihin. Työllisyys paranee tätä kautta.

Arvoisa puhemies! Mitään seikkaa ei saa aliarvioida, kun puhutaan työllisyyden parantamisesta. Kaikki pienetkin mahdollisuudet on käytettävä hyväksi. Meillä ei ole varaa vähätellä kenenkään mielipiteitä, jotka on esitetty rakentavassa hengessä. Nyt on näytön paikka. Yritetään yhdessä!

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään talousvaliokuntaan.

P u h e m i e s : Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on ensi perjantaina kello 13. Kyselytunti on huomenna torstaina kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 13.58.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio

